

ntE-209

PROF. DR A. GÓRSKI.

50 gr.

ZARYS

wykładów prawa cywilnego

na studyum rolniczem

Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Rok 1905/6.

DRUKOWANE JAKO MANUSKRYPT.

Kraków. Druk W. Korneckiego.
1905.

021

BIBLIOTEKA UNIWERSYTECKA
im. Jerzego Giedroycia w Białymstoku

FUW0298102

315857

Innr. 3709

Dł 800

D. 8/2/64

D/351/09p

WSTĘP.

§ 1. Prawo w znaczeniu przedmiotowym i podmiotowym. Pierwsze jest to ogół norm urządzających stosunki prawne jednostki, drugie jest to każda władza tej jednostce na mocy prawa przedmiotowego przysługująca. Prawo prywatne urządza wzajemne stosunki jednostek pomiędzy sobą, prawo publiczne określa stosunek jednostki do ogółu.

§ 2. Źródła prawa przedmiotowego: a) Ustawy, państwowe i krajowe, zwyczajne i zasadnicze. Trzy czynniki, których współdziałanie jest niezbędne do przyjścia ustawy do skutku, mianowicie uchwała obu Izb parlamentu, zgoda Rządu objawiająca się w kontrasygnaturze ministra, wreszcie sankcja cesarska. Głównym źródłem prawa prywatnego jest w Austrii kodeks cywilny z r. 1811, w Królestwie Polskiem kodeks Napoleona, w Niemczech kodeks cywilny z r. 1900. b) Rozporządzenia władz. Ogłoszenie ustaw i rozporządzeń jako konieczny warunek ich skuteczności. Dziennik ustaw państwowych i dziennik ustaw krajowych. Dwie zasady: a) ustawa nie działa wstecz,

*prawo w znaczeniu przedmiotowym
" " " " podmiotowym*

*Źródła prawa 1) ustawy
2) Rozporządzenia władz*

znaczy: zdarzenia prawne i ich skutki należy oceniać według ustaw, które obowiązywały w chwili, kiedy te zdarzenia nastąpiły, chyba że ustawa wyraźnie postanawia, że należy jej poddać także stosunki przed jej wydaniem powstałych. Postanowienie takie jest jednak sprzeczne z pojęciami prawnymi i dlatego tylko wyjątkowo z ważnych utylitarnych względów zapaść może. Prawa, które zaistniały odpowiednio do ustawowych przepisów nazywamy prawami nabytymi; takie prawa nabyte ustawa zazwyczaj chroni. Fabryka sztucznych nawozów np., która sprzedała tomasynę bez gwarancji za jej miałkość, mogłaby więc dostarczyć towar gorzej zmielony, choćby po zawarciu kontraktu, ale przed dostawą wyszła ustawa nakładająca na sprzedawców gwarancję za 90% miału. b) Zasada, że nikt się nie może wymawiać nieznajomością ustawy, jest ustanowiona ze względów oportunistycznych; prawo stawia tu fikcję, że każdy obywatel znać powinien wszystkie ustawy, co jest po prostu niemożliwe.

Rozporządzenie wydać może każda władza odnośnie do swego zakresu działania. Sąd może uznać rozporządzenie za nieważne. Rozporządzenia cesarskie. Prawo zwyczajowe ma moc obowiązującą tylko w sprawach handlowych. Przepisy prawa prywatnego mogą być albo bezwzględnie, albo względnie obowiązujące. Pierwsze ograniczają swobodę stron przy aktach prawnych w interesie ogólnego dobra, np. strony nie mogą z góry zrzec się praw z przedawnienia wpływających. Drugie mogą być odmienną wolą stron uchylone, np. strony mogą się ułożyć, że czynsz dzierżawny ma być płacony w innych terminach, niż to ustawa przepisuje.

§ 3. Podział prawa prywatnego: A) Prawo osobowe, B) majątkowe: a) rzeczowe, b) obligatoryjne.

Wola prawa prywatnego

Osobny dział prawa majątkowego stanowi prawo spadkowe, zawierające postanowienia wspólne obu powyższym działom.

CZĘŚĆ PIERWSZA.

Prawo osobowe.

§ 4. Osoba w znaczeniu prawniczym oznacza podmiot praw. Podmiotem praw może być każdy człowiek od poczęcia aż do śmierci, dalej pewne instytucje, którym prawo ze względów użytecznych przyznaje. Instytucjami takimi, które także osobami prawniczymi (w przeciwstawieniu do fizycznych) nazywamy są np. fundacja, gmina, spółka akcyjna. Niewola w Austrii nie istnieje. Obcy poddani mają w zakresie prawa prywatnego te same prawa, co poddani austriaccy, chyba że ich nasze ustawodawstwo w drodze retorsji umyślnie upośledza.

§ 5. Wpływ wieku, stanu i płci na prawa prywatne jednostki.

Nasciturus pro nato habetur, quoties de commodis eius quaeritur. Okres aż do ukończonego 24-go roku życia nazywa się małoletnością i rozpada się na trzy działy: a) do ukończonego 7-go roku życia; b) od 8-go do ukończonego 14-go; c) od piętnastego do ukończonego 24-go roku z podziałami 14—18 lat, 19—20, 20—24.

Ad a) W tym okresie nazywa ustawodawstwo człowieka dzieckiem i odmawia mu zupełnie zdolności do działania, to jest nie charakteru osobowości, tylko zdolności do przedsiębiorania samodzielnie czyn-

Prawo { osobowe
 { majątkowe { rzeczowe
 { obowiązkowe
 { spadkowe

Osoba — jest to podmiot praw

od urodzenia	do	roku życia	Dziecko nieożeniaty ożeniaty
od 8 —	14	{ 14—18 19—20 20—24	
od 15 —	24		

ności, które mogłyby wywołać uznane przez prawo skutki. Dziecko nie może ani nabyć posiadania, ani nie jest odpowiedzialne za wyrządzoną szkodę. Obowiązany do zwrotu takowej jest ten, komu dozór nad dzieckiem był powierzony.

Ad b) Prawo nazywa człowieka w tym okresie niedojrzałym. Niedorosły może objąć rzecz w posiadanie, przyjąć ważnie obietnicę na swoją korzyść czynioną, może ważnie nabywać majątek, może także być pełnomocnikiem osoby trzeciej. W żadnym jednak z tych wypadków nie może ważnie przejąć na siebie jakiegokolwiek ciężaru; rozrządzać może tą częścią swego majątku, którą własną pilnością zarobił, lub dochodami, które mu ojciec lub opiekun udzielił.

Ad c) W tym okresie nazywa się człowiek dojrzałym. Może on sądownie się domagać upoważnienia do kształcenia się w innym zawodzie, niż mu ojciec lub opieka przeznacza. Z tem zastrzeżeniem może ojciec małoletniego każdej chwili odwołać od przyjętej przez niego służby; opiekun tylko za zwyczajnym okresem wypowiedzenia. Nie może wszakże dojrzały zawrzeć małżeństwa bez zezwolenia ojca lub opieki, którym przysługuje prawo żądania, aby to małżeństwo zostało za nieważne uznane, o czem rozstrzyga w Austrii sąd cywilny. Nie może również prawidłowo być świadkiem przy rozporządzeniu ostatniej woli; wyjątek zachodzi w czasie żeglugi i zarazy.

Dojrzałi, którzy nie ukończyli 18 lat życia, mogą sporządzić testament ustnie w sądzie; temu, co 20 lat ukończył może opieka udzielić czysty dochód z jego majątku, nadto może mu sąd udzielić przywileju pełnoletności (*venia aetatis*).

Osoby, które według ustępów a), b), c), zdol-

←
→
Ustępy.

ności do działania nie mają, zastępuje w czynnościach prawnych ojciec ślubny lub opieką.

Dla prawa karnego ważne są następujące okresy życia: zbrodnie popełnione przez małoletnich, którzy nie ukończyli dziesięciu lat, podlegają tylko dyscyplinie domowej; zbrodnie popełnione przez małoletnich, którzy nie ukończyli czternastu lat, bywają ze względu na karę uważane za przekroczenia, przekroczenia zaś przez nich popełnione podlegają w zasadzie jedynie dyscyplinie domowej, a tylko wyjątkowo karze sądowej. Wiek poniżej lat dwudziestu stanowi okoliczność łagodzącą przy wymiarze kary a nadto przestępca w tym wieku nie ulega karze śmierci lub dożywotniego, tylko co najwyżej dwudziestoletniego więzienia.

Z ukończonym 24 rokiem życia uzyskuje się pełnoletność, to jest zupełną zdolność do działań prawnych, o ile władza ojcowska lub nadopieczuńcza nie została nad osobą sądownie przedłużona.

Ukończony rok trzydziesty życia jest ważny ze względu na bierne prawo wyborcze i zdolność do spełniania urzędu sędziego przysięgłego. Dziecko adoptować można dopiero z ukończonym 50-tym rokiem życia, rok 60-ty daje możliwość uchylenia się od urzędu opiekuna, a uwalnia od obowiązków sędziego przysięgłego. Ukończony rok 80-ty jest ważny ze względu na uznanie osoby za zmarłą.

Osobowość gaśnie ze śmiercią osoby fizycznej a zgaśnięciem osoby prawnej. Osoba, co do której zachodzi wątpliwość, czy jeszcze żyje, może być orzeczeniem sądownym uznana za zmarłą, a) jeśli od jej urodzenia upłynęło 80 lat, a miejsce jej pobytu od lat 10-ciu jest niewiadome; b) jeśli nie ma o niej wiadomości przez lat 30; c) jeśli znajdowała się w groźnym

W 30 roku życia prawo wyborcze

uznanie osoby za zmarłą

niebezpieczeństwie śmierci, a od tej pory przez lat trzy nie było o niej żadnej wiadomości. Postępowanie edyktalne; kurator nieobecnego. W razie wątpliwości przyjmuje się, że osoby znajdujące się w wypadku pod c) zmarły równocześnie, że zatem żadna z nich swoich praw na drugą nie przelała.

Pytanie, w jakiej religii mają małoletni być wychowywani, rozstrzyga ustawa z 25 maja 1868 l. 49 d. u. p. w sposób następujący. Rodzice mają prawo oznaczyć religię dla dzieci; w braku porozumienia idą córki i dzieci nieślubne za religią matki, synowie za religią ślubnego ojca. Tasama zasada obowiązuje w razie zmiany religii przez którego z małżonków. Niedorośli nie mogą zmienić religii, dorośli mogą dowolnie przejść na inne wyznanie. W razie śmierci jednego z małżonków przechodzi powyżej określone prawo wpływania na religię małoletnich na pozostałego małżonka także co do nieletnich innej płci, np. ojciec może spowodować zmianę religii u córki.

§ 6. Płeć, do której osoba należy, odgrywa ważną rolę w prawie publicznem, w zasadzie jednak nie wpływa na jej prawa prywatne. Wyjątki: kobieta nie może być opiekunem; matka jest tylko współopiekunką; świadczeni nieuprzywilejowanego rozporządzenia ostatniej woli i aktów hipotecznych mogą być tylko mężczyźni, oni też w zasadzie wyłącznie są powołani do objęcia fideikomisu. W braku odmiennej umowy przysługuje mężowi prawo użytkowania posagu żony; posag składający się z pieniędzy, ustąpionych wierzytelności lub z rzeczy znikomych, przechodzi w takim razie na własność męża.

Stan zdrowia nie jest dla prawa bez znaczenia. Ułomności cielesne mogą zdolność do działań prawnych zmniejszyć. I tak nad osobami choremi może

(*) wyjątek zachodzi co do matki, babki, ale musi być do pomocy ucieleśniony współopiekun

religia małoletnich

prawa prywatne kobiet i ich ograniczenie

sąd przedłużyć władzę ojcowską lub opiekuńczą; dla głuchoniemych i ślepych ma ustanowić kuratora; akty prawne między żyjącymi zawierane przez ślepych, przez głuchych, którzy nie umieją czytać lub przez niemych, którzy nie umieją pisać, muszą mieć formę aktu notaryalnego. Brak zdrowia umysłowego wywiera jeszcze dalej sięgające skutki; ustawa rozróżnia szalonych, obłąkanych i głupkowatych i postanawia, że orzeczenie co do ich choroby umysłowej ma wydać sąd po przesłuchaniu rzeczoznawców. Osoby te nie mogą zawrzeć ważnie małżeństwa, sporządzić rozporządzenia ostatniej woli ani zawierać umów; prawo użycza im szczególnej opieki przez sądowe mianowanie kuratora. Podobnie ogranicza się zdolność osoby do działań prawnych przez ogłoszenie jej za marnotrawcę; w szczególności nie może marnotrawca zawrzeć małżeństwa, traci władzę ojcowską lub opiekuńczą, zostaje ograniczony w rozporządzaniu swym majątkiem na wypadek śmierci, może być wydziedziczony i nie może przyjąć na siebie żadnego zobowiązania bez zezwolenia swego kuratora.

§ 7. Stan osoby nie odgrywa w prawie prywatnem wobec zasady równości prawa dla wszystkich żadnej roli. Natomiast ważnym jest w niejednym kierunku jej zawód. Tak np. kupcy mają różne, odmienne od powszechnego ustawodawstwa prawa i obowiązki (firma, księgi handlowe), żołnierze i oficerowie armii czynnej nie mogą wystawiać ważnych weksli; publiczni urzędnicy i duchowni nie mogą być przymuszeni do przyjęcia opieki, osoby zakonne nie mogą być świadkami zwykłego rozporządzenia ostatniej woli. Nadto wyłączeni od sprawowania urzędu sędziego przysięęgo są urzędnicy rządowi w czynnej służbie z wyjątkiem profesorów i nauczycieli szkół wyższych i śre-

utożsamienie fizykiem
choroby (zaburzenia umysłowe)

B. DZIEWULSKI.

marnotrawcy

zawód i jego znaczenie w prawie prywatnem

dnich, osoby do armii stałej należące, duchowni, nauczyciele szkół ludowych i osoby zajęte służbą pocztową, telegraficzną lub kolejową. Na własne żądanie od tego urzędu uwolnieni będą nadto członkowie Sejmu, Rady Państwa i Delegacyi przez czas trwania obrad.

Osoby zakonne, które złożyły uroczyste śluby ubóstwa, tracą możliwość dziedziczenia i wogóle nabywania majątku, nie mogą swym dotychczasowym majątkiem rozporządzać, przyjmując pieniężnego zobowiązania, ani w zasadzie sporządzić testamentu. Księża świeccy mogą swym majątkiem tak *inter vivos*, jak na wypadek śmierci rozporządzać, w razie atoli śmierci bez pozostawienia rozporządzenia ostatniej woli, zostanie majątek na trzy części podzielony, z których jedna przypada kościołowi, przy którym zmarły był stale umieszczony, druga ubogim a trzecia krewnym. Ubodzy krewni zmarłego księdza mogą prosić, aby część ubogim przypadająca im przyznaną została.

Wreszcie duchowni mający wyższe święcenia, tudzież osoby, które złożyły uroczyste śluby czystości, nie mogą zawrzeć ważnego małżeństwa ani dzieci adoptować.

Nowsze ustawodawstwo dąży do otoczenia szczególniejszą opieką stanu rolniczego. Krajowa gal. ustawa o komasacyi z r. 1899 dąży do zaokrąglenia gruntów rozrzuconych za pomocą postanowienia, że jeżeli w danej gminie taka ilość właścicieli rolnych na komasacyę się zgodzi, że ich grunta opłacają przynajmniej dwie trzecie części całego podatku gruntowego wymierzonego z obszaru poddanego komasacyi, to ta komasacya zostanie przeprowadzona nawet wbrew woli przegłosowanej mniejszości. Władzami właściwymi dla spraw komasacyjnych są: a) zaprzysiężeni komisarze miejscowi; b) komisya krajowa przy Namiestnictwie;

Pravo do Wolności
Hau wolności
Pravo wolności

c) komisya ministeryalna przy ministerstwie rolnictwa. Takie same władze powołane są do wprowadzenia w życie ustawy z 1899 roku o dzieleniu gruntów wspólnych i regulacji odnoszących się do nich wspólnych praw użytkowania i zarządu. Ustawa z r. 1884 dąży do popierania kultury krajowej w dziedzinie budowl wodnych; uzupełniają ją ustawy z roku 1889, 1891 i 1896 o funduszu melioracyjnym i o pożyczkach melioracyjnych, tudzież ustawy z r. 1884 i 1888 o odprowadzaniu wód górskich i o zabudowaniu dzikich potoków, wreszcie państwowa i krajowa ustawa z r. 1901 o budowie dróg wodnych i regulacji rzek. Krajowa ustawa wodna z r. 1874 postanawia, że jeśli w drodze administracyjnej uznano, że budowa wodna, którą większość stron interesowanych wykonać zamierza, przyniesie niewątpliwą korzyść i że urządzenie to nie da się wykonać bez rozszerzenia go na grunta mniejszości interesowanych, to mniejszość (jedna trzecia obszaru uczestniczących gruntów przy nawadnianiu a mniejsza połowa przy odwadnianiu) może być zmuszoną do przystąpienia do spółki wodnej.

Dalej posiadają wielkie znaczenie dla rolnictwa: ustawa o fałszowaniu środków żywności, o rybołówstwie, państwowa ustawa ramowa o dziedziczeniu gruntów średnich rozmiarów, ustawa o przymusowych powiatowych i krajowych spółkach rolniczych, tudzież krajowa ustawa o włościach rentowych. W najbliższej przyszłości zostaną wydane ustawy o handlu nawozami sztucznymi i paszą skoncentrowaną, o ubezpieczeniu urzędników prywatnych, o spółkach z ograniczoną poręką itd.

ustawa 1899 o dzieleniu gruntów
wspólnych

ustawa 1874 o nawadnianiu i odwadnianiu

Stosunki rodzinne.

§ 8. Małżeństwo jest to uznane prawnie złączenie się dwóch osób różnej płci, celem wspólności życia, wzajemnej pomocy i płodzenia dzieci. Jest to z jednej strony stosunek etyczny, podległy kościelnemu prawu (dla chrześcijan Sakrament), z drugiej strony stosunek rodzący cały szereg skutków dla świeckiego prawa publicznego i prywatnego, a więc także świeckiemu ustawodawstwu podlegający. Tę dwoistą naturę małżeństwa uznawali nawet prawnicy rzymscy, podając bardzo do chrześcijańskich pojęć zbliżoną jego definicję. *Nuptiae sunt coniunctio maris et feminae, consortium omnis vitae, divini et humani iuris communicatio*. Dwoistość ta przebiega w całym szeregu postanowień austriackiego prawa.

a) Do zawarcia małżeństwa między chrześcijanami wymaga prawo austriackie z reguły dokonania tych formalności, które prawo kościelne przepisuje. Od dekretów soboru trydenckiego formą tą jest oświadczenie woli zawarcia małżeństwa wobec właściwego duszpasterza i dwóch lub trzech świadków, przyczem rola duszpasterza jest bierną. Zawarcie ślubu mają poprzedzić trzykrotne zapowiedzi w kościele. Tylko gdyby nupturyenci z przyczyn w prawie kościelnem tkwiących nie mogli uzyskać ślubu kościelnego, podczas gdy prawo świeckie takiej przeszkody by nie uznawało, zezwala prawo austriackie na zawarcie małżeństwa wobec naczelnika władzy administracyjnej (starosty, prezydenta miasta; jest to t. zw. ślub cywilny z konieczności); w tym wypadku w miejsce zapowiedzi kościelnych wchodzi zapowiedzi świeckie. Natomiast na Węgrzech, w Niemczech, Francji, Belgii; Włoszech, małżeństwo jest uznane jako akt wyłącznie prawa cy-

Dwoista natura małżeństwa

ślub cywilny

wilnego, musi być zawarte przed władzą świecką, a jedynie sumieniu stron pozostawia się, czy zechcą zawrzeć także ślub kościelny.

b) Małżeństwa nie mogą ważnie zawrzeć: szaleńcy, obłąkani i głupkowaci, niedorośli t. j. osoby poniżej 15 lat, małoletni bez pozwolenia ślubnego ojca, względnie opiekuna i sądu (we Francji t. zw. 3 *sommations respectueuses* dla mężczyzn powyżej 25, dla kobiet powyżej 21 lat konieczne); dalej osoby pozostające już w związku małżeńskim lub osoby zakonne, które złożyły uroczyste śluby czystości, także duchowni, którzy uzyskali wyższe święcenia. Przeszkody przeciw zawarciu małżeństwa dzielą się na takie, które czynią małżeństwo wbrew nim zawarte nieważnym i takie, które je czynią zabronionym; dyspensy od tych ostatnich udziela dla zakresu prawa kościelnego ordynaryat biskupi, dla prawa świeckiego Namiestnictwo.

c) Separacja jest to w drodze dobrowolnej lub wskutek orzeczenia sądowego następujący rozdział małżonków; rozwód jest zerwaniem małżeństwa ważnego (według prawa kościelnego katolickiego absolutnie niedopuszczalny, stąd też w Austrii dla katolików niemożliwy do osiągnięcia); unieważnienie małżeństwa jest to uznanie, że strony wcale ważnego małżeństwa nie były zawarły. Uznanie to następuje: 1) w zakresie prawa kościelnego przez władzę kościelną; 2) w zakresie prawa świeckiego w Austrii przez orzeczenie sądu kolegialnego pierwszej instancji. (W Królestwie Polskiem 2) odpada.) Małżeństwami siedmiogrodzkieimi nazywają się powtórne małżeństwa zawarte przez katolików poza granicami Austrii, którzy nie mogą w Austrii uzyskać rozwodu, przyjęli w tym celu obce poddaństwo. Małżeństwami rytualnymi nazywają się małżeństwa zawierane przez żydów według ich reli-

przeszkody w małżeństwie { unieważnienie
zabronione (dyspensy)

Małżeństwa siedmiogrodzkie

Małżeństwa rytualne

gijnych praw, nie odpowiadające zaś przepisom prawa austriackiego i stąd wobec tego prawa nieważne.

§ 9. Stosunek rodziców do dzieci. Dziećmi ślubnymi są dzieci zrodzone przez kobietę zamężną, a spółdzone przez jej małżonka; inne dzieci są nieślubne i te pozostają w stosunku (prawnego nie naturalnego) pokrewieństwa tylko z matką, nie zaś z ojcem lub krewnymi rodziców. Powinowactwem nazywamy stosunek jednego małżonka do krewnych drugiego. Dziecko ślubne otrzymuje po ojcu, nieślubne po matce nazwisko, poddaństwo, przynależność do gminy. Rodzice mają obowiązek starania się o wychowanie i zaopatrzenie dzieci; mają oni nad nimi władzę rodzicielską, której najsilniejszym wyrazem jest władza ojcowska ojca. Dzieci są winne rodzicom uszanowanie i posłuszeństwo, a gdyby rodzice popadli w niedostatek, mają obowiązek ich utrzymywania. Dziecko nieślubne nie pozostaje pod władzą ojca, ale zaraz po narodzeniu musi dla niego być ustanowiony opiekun, którym może być mianowany także ojciec nieślubny. Koszta wychowania i utrzymania dziecka nieślubnego należy pokrywać z majątku dziecka; gdyby takiego majątku nie było, ponosi je ojciec (alimentacja), a dopiero gdyby on nie mógł tego czynić, obowiązek ten spada na matkę.

§ 10. Legitymacja. Dziecko nieślubne może albo wszystkie, albo niektóre prawa dziecka ślubnego uzyskać przez uprawnienie czyli legitymację, która może nastąpić:

a) przez konwalidację nieważnego małżeństwa wskutek usunięcia przeszkody nieważności za pomocą dyspensy i przez nowe uroczyste zezwolenie na małżeństwo;

b) jeśli przynajmniej jeden małżonek nie wiedział o przeszkodzie czyniącej małżeństwo nieważnem, to

legitymacja (uprawnienie) dziecka
nieślubnego

dzieci z tego małżeństwa zrodzone będą uważane za ślubne, nie mogą jednak one dziedziczyć tego majątku, który na mocy rozporządzeń familijnych zastrzeżony jest wyłącznie dla dzieci ślubnych;

c) dzieci zrodzone w konkubinacie zostają legitymowane przez później zawarte przez ich rodziców małżeństwo;

d) przez akt łaski monarszej na prośbę rodziców lub opiekuna.

§ 11. Adopcya. Stosunek rodziców do dzieci opiera się na związku krwi. Ustawa zezwala jednak na utworzenie podobnego, na rodzicielskim wzorowanego stosunku, za pomocą przysposobienia czyli adopcyi, która jest umową pomiędzy osobą adoptującą a adoptowanym. Adoptować może tylko ten, kto ma skończonych pięćdziesiąt lat, nie ma własnych dzieci ślubnych i nie złożył uroczystych ślubów bezżenności. Adoptowany nie może być nieślubnem dzieckiem adoptującego i musi być o 18 lat od niego młodszy. Adopcya musi być zatwierdzoną przez trybunał pierwszej instancji. Adoptować może mężczyzna, kobieta lub oboje małżonkowie, nie zaś dwie osoby małżonkami nie będące.

Wskutek przysposobienia otrzymuje dziecko nazwisko adoptującego ojca (ale nie jego poddaństwo), a gdyby przez kobietę był adoptowany, jej rodowe nazwisko, zatrzymując obok tego swoje własne. Adoptowany dostaje się pod władzę ojcowską adoptującego, ma prawo żądać od niego wychowania i utrzymania i nabywa ustawowe prawo do spadku po nim, natomiast nie nabywa żadnych praw wobec rodziny adoptującego. Ten ostatni nie uzyskuje ustawowego prawa spadkowego do majątku przysposobionego dziecka.

KOLEJA ROLN. W. J.

No.

adopcyi

§ 12. Opieka i kuratela są instytucjami prawnymi dążącymi do udzielenia szczególnej pieczy pozbawionym pomocy ojca osobom, które z powodu młodego wieku lub innych przyczyn nie mogą pilnować swoich praw. Różnica pomiędzy opieką a kuratelą polega na tem, że opieka ma zastępować władzę ojcowską, a więc obejmuje ogół osobowych i majątkowych stosunków pupila, podczas gdy kuratela przeważnie bywa ustanowiona dla przestrzegania interesów kuranda w poszczególnych sprawach lub rodzajach spraw. Opiekun i kurator są organami zwierzchniczej władzy nadopiekuńczej względnie nadkuratelarnej, spoczywającej w ręku sądu.

Opiekuna powołuje albo ojciec ślubny (rozporządzeniem ostatniej woli), albo ustawa, która każe oddać ten urząd dziadkowi po mieczu, gdyby zaś on nie żył lub nie miał kwalifikacyj potrzebnych, matce, babce po mieczu lub najbliższemu krewnemu płci męskiej. W braku tych osób wyznacza opiekuna sąd. Matka lub babka musi zawsze mieć przydanego współopiekuna. Opiekun przez sąd mianowany składa ślubowanie, iż będzie nad dobrem pupila czuwał i sumiennie swoje obowiązki spełniał, a sąd wręcza mu dekret opiekuńczy, którym opiekun może się wobec osób trzecich wylegitymować. Obok pieczy nad osobą pupila, ma opiekun jako główne zadanie zabezpieczenie i zarząd jego majątkiem, tudzież współdziałanie z pupilem przy aktach prawnych. Jeśli pupil jest zupełnie pozbawiony zdolności do działania, to opiekun działa za niego samoistnie (jednak zawsze pod nadzorem a w ważniejszych sprawach za osobnem pozwoleniem sądu, jako władzy nadopiekuńczej); jeśli zdolność pupila do działań prawnych jest ograniczona, to opiekun wyrażeniem swojej zgody na jego działanie

12345

Do listu dam

Wpisał pul 1000 2/3

Wpisał pul 1000 2/3
1000 2/3 1000 2/3

(?) spadek

(?) dziecko

z których spadek się składa (np. kamienicy lub oznaczonej kwoty pieniężnej); te poszczególne przedmioty mogą w drodze rozporządzenia ostatniej woli przypaść zapisobiercom czyli legataryuszom, nie zaś dziedzicom jako takim. Dziedzicem będzie więc ten, kogo spadkobierca lub ustawa powoła do objęcia np. całości, $\frac{1}{7}$ lub $\frac{12}{63}$ spadku, nie zaś ten, komu spadkobierca zapisze kapitały lub folwark. Różnica ta jest bardzo ważna, ponieważ legataryusz nie może ze spadku nic więcej uzyskać, jak zapisany mu przedmiot i własnym majątkiem za długi zmarłego nie odpowiada, natomiast na dziedziców przechodzą wszystkie prawa i zobowiązania zmarłego, np. wygrana, która już po śmierci spadkodawcy padła na los jego własnością będący, z drugiej zaś strony dziedzice odpowiadają też solidarnie swym własnym majątkiem za długi zmarłego (z wyjątkami, o których poniżej), tak, że objęcie obdłużonego spadku może ich zrujnować.

Prawo austriackie rozróżnia powołanie do spadku i jego objęcie. Pierwsze następuje ze śmiercią spadkodawcy, a gdyby tenże powołał dziedzica do spadku warunkowo, z chwilą ziszczenia się warunku; stąd też dziedzic musi zawsze spadkodawcę przeżyć, względnie doczekać się ziszczenia zawieszającego warunku, pod którym do spadku powołany został i w tym terminie posiadać zdolność do dziedziczenia. Gdyby dziedzic tego dnia nie dożył, to nie jego dziedzice wchodziły w jego miejsce, ale spadek dostaje się temu, kogo spadkodawca na ten wypadek dziedzicowi substytuował, a gdyby substytucji nie było, wówczas przypada albo na mocy prawa przyrostu reszcie dziedziców w nieoznaczonych częściach powołanych, albo ustawowym dziedzicom spadkodawcy, którymi mogą być zupełnie

Różnica między dziedzicem i legataryuszem

legataryusz jest niespawicem alby za długi
zapisodawcy

powołanie do spadku i objęcie go

warunek przeżycia spadkodawcy przez dziedzicę

inne osoby, niż te, które zostały w rozporządzeniu ostatniej woli jako dziedzice ustanowione.

Przyjęcie spadku musi w prawie austriackiem zawsze nastąpić przez wyraźne oświadczenie wobec sądu spadek pertraktującego. Jeśli dziedzic spadkodawcę przeżył, ale sam przed oświadczeniem się w przedmiocie przyjęcia spadku zmarł, to prawo to przechodzi na jego (testamentowych lub ustawowych) dziedziców. Pertraktacja spadkowa jest to postępowanie sądowe, mające na celu rozstrzygnięcie pytania, kto jest dziedzicem, tudzież z jakich przedmiotów majątek zmarłego się składa. Kończy się ona wydaniem przez sąd t. zw. dekretu dziedzictwa, w którym ostatecznie rozstrzyga sąd, kogo należy uważać za właściciela spadku.

§ 13. Dziedziczenie może nastąpić¹⁾z testamentu,
²⁾z ustawy,³⁾a między małżonkami także z kontraktu dziedziczenia. Testament jest to rozporządzenie ostatniej woli, zawierające ustanowienie dziedzica; rozporządzenie takie nie ustanawiające dziedzica (tylko legaty), nazywa się kodycyłem. Testament można sporządzić na piśmie lub ustnie. Testament pisemny musi być albo przez testatora własnoręcznie napisany i podpisany, albo spisany przez trzecią osobę, atoli testator musi w tym wypadku w obecności trzech zdolnych świadków, z których przynajmniej dwóch musi razem być obecnych, stwierdzić, że dokument ten zawiera jego ostatnią wolę; dalej musi testator dokument ten podpisać, a gdyby pisać nie umiał, w obecności wszystkich trzech świadków swoim znakiem ręcznym zaopatrzyć; wreszcie muszą testament ten (nie jego okładkę) wszyscy trzej świadkowie jeszcze przed śmiercią testatora podpisać; treści testamentu atoli znać nie potrzebują. Za niezdolnych wogóle świadków rozporządzenia ostatniej woli poczytuje ustawa: członków

przyjęciem spadku jest oświadczenie w sądzie

dekret dziedzictwa

Dziedziczenie z { 1) testamentu
2) z ustawy
3) z kontraktu dziedziczenia (prawnie)

kodycył ^{nie} ustanawia dziedzica tylko legaty

testament - a kodycył

testament { 1) pisemny
2) ustny
3) publicznie sporządzony

zakonów duchownych, młodzieńców poniżej 18 lat, kobiety bez różnicy wieku, obłąkanych, ślepych, głuchych i niemych, wreszcie osoby skazane za zbrodnię oszustwa lub inną zbrodnię popełnioną z chciwości zysku. W poszczególnym wypadku nie jest dalej zdolnym świadkiem małżonek, rodzice, dzieci, rodzeństwo, tudzież osoby w tymże stopniu z testatorem spowinowaczone; wreszcie ten kto w testamencie został przez spadkodawcę obdarzony i płaćni jego domownicy.

Ustnie sporządzony testament wymaga oświadczenia ostatniej woli w sposób poważny przy społecznej obecności trzech zdolnych świadków.

Formalności te, do ważności testamentu niezbędne, zostają złagodzone przy t. zw. testamentach uprzywilejowanych, sporządzonych w czasie zarazy, żeglugi lub przez osoby wojskowe w czasie wojny.

Publicznie może być testament sporządzony w obecności sądu lub notaryusza, albo tymże osobom wręczony (*testamentum iudici oblatum vel apud acta conditum*); testament taki niema jednak bynajmniej większego znaczenia, niż sporządzony prywatnie.

§ 14. Jeżeli ustanowiony dziedzic nie chce lub nie może spadku objąć (np. jest wskutek niegodności od spadku przez ustawę wykluczony lub umarł przed testatorem), to oswobodzona w ten sposób część spadku przypada na podstawie t. zw. przyrostu tym współdziedzicom, którzy zostali ustanowieni bez oznaczenia części. Jeśli np. testator napisał: powołuję na moich dziedziców A, B i C, a B. spadku nie przyjmie, to jego część przyrośnie dziedzicom A i C; gdyby zaś testator napisał: powołuję na dziedziców A, B i C, każdego do jednej trzeciej części spadku, to część oswobodzona przypadłaby dla dziedziców ustawowych testatora. Te same zasady obowiązują legataryuszy.

niezdolność na świadków

testamenty uprzywilejowane (bez formalności)

przyrost spadku możliwy gdy przypadnie na dziedziców części nie objętych oszczędzone

§ 15. Substytucja zwyczajna jest to rozporządzenie w testamencie, na mocy którego testator na wypadek, gdyby dziedzic ustanowiony a) nie mógł, b) nie chciał spadku objąć, podstawia w jego miejsce innego dziedzica. Dziedzic ustanowiony jest więc tutaj powołany do spadku bezwarunkowo; dziedzic podstawiony tylko warunkowo. Jeśli dziedzic ustanowiony spadek osiągnie, to dziedzic podstawiony niema już do spadku żadnego prawa. Jeśli pierwszy spadku nie otrzyma, to dziedzic substytuowany obejmuje spadek razem z wszystkimi obciążającymi go zapisami; warunki wszakże, pod którymi ustanowiony dziedzic był do spadku powołany, nie przechodzą w braku wyraźnego odmiennego postanowienia w testamencie, na dziedzica (tak samo przy substytucji legatu na legata-ryusza) podstawionego.

Substytucja powiernicza zachodzi, jeśli testator w rozporządzeniu ostatniej woli polecił dziedzicowi, aby po swojej (dziedzica) śmierci, lub w razie zajścia innego oznaczonego wypadku, wydał spadek substytutowi. Substytucja powiernicza obejmuje w sobie zwyczajną, to znaczy substytut powierniczy jest powołany do objęcia spadku, jeśli dziedzic ustanowiony przyjąć go nie może lub nie chce.

Substytucją nie mogą być ograniczone prawa dziedziców koniecznych do legitymy; poza tem wola testatora musi być uszanowana. Natomiast do utworzenia t. zw. ordynacji (majoratu), ustanawiającej odrębny sposób sukcesji na szereg pokoleń, potrzeba w Austrii wydania osobnej ustawy, w Prusiech tylko dekretu królewskiego.

§ 16. Charakterystycznym znamieniem każdego rozporządzenia ostatniej woli jest jego odwołalność. Odwołanie może nastąpić przez testatora każdej chwili,

1) *substytucja zwyczajna - dziedzic lub jest warunkowy*

2) *substytucja powiernicza - oznaczenie 2^{go} dziedzica po śmierci 1^{go} | powiernicza do ordynacji*

B. DZIEWULSKI

albo dorozumianie przez zniszczenie testamentu, wykreślenie podpisu własnego lub świadków (tych ostatnich jednak tylko przy testamencie niewłasnoręcznym); albo też wyraźnie przez odwołanie testamentu, dokonane w takiej formie, jaka do jego sporządzenia jest potrzebną, albo wreszcie przez sporządzenie nowego ważnego testamentu, który w prawie austriackiem zawsze znosi testament dawniejszy, z tym jedynym wyjątkiem, że testament poprzedni zostanie utrzymany w mocy, jeśli w nim spadkodawca zamieścił zastrzeżenie, że wszelki późniejszy testament, lub taki późniejszy, któryby pewnego ściśle oznaczonego dodatku nie zawierał, ma być uznany za nieważny.

§ 17. Dziedziczenie z ustawy następuje, jeśli spadkodawca albo nie zostawił ważnego testamentu, albo (częściowo) jeśli nie całym majątkiem rozporządził. Prawo nazywa osoby powołane do objęcia spadku w braku rozporządzenia ostatniej woli, dziedzicami ustawowymi i dzieli osoby te na sześć klas, które obok siebie dziedziczyć (a zatem wzajemnie sobie spadek uszczuplać) mogą. Do 1-ej klasy należą krewni ślubnego pochodzenia, do 2-ej dzieci legitymowane, do 3-ej dzieci nieślubne dziedziczące po matce, do 4-tej dzieci adoptowane, do 5-tej rodzice dziedziczący po dzieciach legitymowanych i matka dziedzicząca po dziecku nieślubnem, do 6-tej pozostali przy życiu małżonek. Pierwsza klasa tych ustawowych dziedziców (t. j. krewni ślubnego pochodzenia) rozpada się na sześć linii, z pośród których bliższa zawsze dalszą linię od dziedziczenia wyłącza. Do pierwszej linii (w tej pierwszej klasie) należą ci, którzy pochodzą od spadkodawcy, jako wspólnego przodka, to jest jego dzieci, a w razie gdyby które z dzieci nie żyło, tegoż potomkowie, czyli wnuki i prawnuki, którzy wstępują w pra-

odwołanie testamentu

6 klas dziedziców ustawowych

pierwsza klasa ustawowych dziedziców

wo zmarłego rodzica. Do drugiej linii (która zatem powołana jest do dziedziczenia z ustawy tylko w braku rodzonych dzieci) należy ojciec i matka spadkodawcy, a gdyby które z nich nie żyło, ich potomstwo, to jest bracia i siostry zmarłego. Do trzeciej linii w ten sam sposób dwaj dziadkowie i dwie babki zmarłego (po mieczu i po kądzieli), a gdyby oni nie żyli, ich potomstwo: do czwartej pradziadkowie (8 osób); do piątej pra-pradziadkowie (16 osób); do szóstej pra-pra-pradziadkowie spadkodawcy (32 osób), a ponieważ te osoby już nie żyją, zatem w ich prawa wstępuje ich potomstwo. Dalsi krewni mogą tylko z testamentu dziedziczyć, od ustawowego dziedziczenia są wykluczeni.

Małżonkowi przy życiu pozostałemu nadaje ustawa trojakié prawo dziedziczenia. Jeśli zmarły pozostawił dzieci, to małżonek nie otrzymuje ze spadku na własność nic, tylko pewną część spadku w dożywocie. Jeśli mianowicie zmarły zostawił mniej niż troje dzieci, to powstały przy życiu małżonek otrzymuje $\frac{1}{4}$ część spadku w dożywocie; jeśli dzieci jest więcej jak troje, to dostaje taką część spadku w dożywocie, jaką każde dziecko otrzymałoby na własność, gdyby z niemi wspólnie małżonek dziedziczył. Jeśli zmarły nie zostawił dzieci, ale innych ustawowych dziedziców (np. matkę), to pozostały małżonek otrzymuje $\frac{1}{4}$ część spadku na własność; jeśli niema po zmarłym żadnego innego ustawowego dziedzica, to pozostały małżonek bierze cały spadek na własność. Zawsze jednak prawa te wykonywać może tylko taki małżonek, który nie żył z drugim w separacji wskutek swojej winy. Jeżeli żaden z ustawowych dziedziców zmarłego nie przeżył, to spadek, jako majątek bezdziedziczny, zabiera (prawem kaduka) skarb państwa.

prawa małżonka 1) do dożywocia na $\frac{1}{4}$ majątku
gdy dzieci jest mniej niż 3.

2) do proporcjonalnej części
pracy wierzaj (kierow) dzieci

3) do $\frac{1}{4}$ na własność gdy zmarł
małżonek małżonkowi ustawowemu
dziedziczy

4) do całego w pozostałych
okolicznościach

§ 18. Dziedzice ustawowi mogą być rozporządzeniem ostatniej woli od dziedziczenia wykluczeni. Ci z pomiędzy dziedziców ustawowych, którzy w zasadzie nie mogą być od dziedziczenia wykluczeni, nazywają się dziedzicami koniecznymi. Są to dzieci (ewentualnie wnuki) spadkodawcy, a w ich braku rodzice (ewentualnie dziadowie, ale nie potomstwo rodziców lub dziadów). Część spadku, która tym koniecznym dziedzicom przyspaść musi, nazywa się zachowkiem (częścią prawną, legitymą), a wynosi ona dla dzieci połowę tego, co by one były otrzymały w razie, gdyby spadkodawca był zmarł bez pozostawienia rozporządzenia ostatniej woli (to jest w razie dziedziczenia z ustawy), dla rodziców trzecią część tej kwoty. Spadkodawca może temu swemu obowiązkowi co do udzielenia zachowku zadość uczynić przez ustanowienie dziedzica koniecznego dziedzicem odpowiedniej części spadku, albo przez udzielenie mu zapisu w tejże wysokości. Zachówek ten nie może być obciążony warunkami lub innymi ciężarami; takim rozporządzeniem może spadkodawca obciążyć tylko tę część spadku, którą dziedzic konieczny dostaje ponad zachówek.

Ograniczony do zachowku dziedzic konieczny ma jedynie prawo żądania, żeby mu została wypłacona przypadająca na niego część spadku w pieniądzu. Ściśle rzecz biorąc nie można więc go uważać za dziedzica, bo on nie obejmuje zobowiązań spadkodawcy, nie kontynuuje jego osoby, tylko ma stanowisko podobne do zapisobiercy, a więc wierzyciela spadku. W szczególności nie staje się dziedzic konieczny współwłaścicielem przedmiotów należących do spadku, nie może więc domagać się podziału rzeczy spadkowych przez sprzedaż sądową, (które to prawo w wypadkach współwłasności każdemu uczestnikowi zawsze przysłu-

Dziedzice konieczni (w jednej prostej linii)

Zachówek (legityma) wynosi $\frac{1}{2}$ spadku
Dla rodziców $\frac{1}{3}$ dla rodziców

Dziedzice konieczny ścisłe biorąc jest
tylko wierzycielem spadku

guje); nie może żądać dopuszczenia siebie do zarządu i użytkowania majątku spadkowego, nie potrzebuje wreszcie składać oświadczenia, że spadek przyjmuje. W razie swego skrzywdzenia ma dziedzic konieczny wnieść skargę o wydanie lub uzupełnienie zachowku przeciwko dziedzicom spadkodawcy, a to najpóźniej w trzy lata od otwarcia testamentu.

Spadkodawca pragnie często zachówek dziedzica koniecznego w ten sposób uczynić iluzorycznym, że jeszcze za życia swój majątek rozdarowuje lub oddaje go trzeciej osobie w zamian za rentę dożywotnią. — W tym ostatnim wypadku ani wierzyciele ani dzieci nie mogą uzyskać unieważnienia kontraktu renty; pierwsi mogą się jedynie z poszczególnych rat dożywocia się zaspokajać, dzieci zaś mogą żądać, aby dla zapewnienia im utrzymania (nie prawa do zachowku) została odkładana zbędna część renty. W razie dokonanej przez spadkodawcę za życia darowizny, może część darowizny być unieważniona i obdarowanemu odebrana, jeśli zachodzą następujące warunki: a) jeśli spadkodawca rozdarował więcej, niż połowę swego majątku i tego ubytku przed śmiercią nie uzupełnił nowym dorobkiem; b) skargę mogą wnieść jedynie tylko ci descendenci, którzy żyli już w chwili uskutecznienia darowizny, a mogą ją wnieść dopiero po śmierci spadkodawcy; c) skarga jest bezskuteczna, jeśli obdarowany w chwili jej wyniesienia już nie posiada rzeczy mu darowanych lub ich równowartości.

Prawo dziedzica koniecznego może być uchylone przez wydziedziczenie, t. j. rozporządzenie ostatniej woli, mocą którego spadkodawca dziedzica koniecznego wyklucza od zachowku. Wydziedziczenie może nastąpić tylko w rozporządzeniu ostatniej woli, i to albo przez wyraźne wydziedziczenie albo przez zupełne pominięcie

kontrakt renty nie może być unie-
ważniony

nie unieważnia darowizny

- a) jeżeli rozdany został więcej niż $\frac{1}{2}$ majątku
b) przez descendenta, który żył w chwili darowizny

Wydziedziczenie jest to uchylenie praw
dziedzica koniecznego

dziedzica; okoliczność zaś, że ważna przyczyna wydziedziczenia zachodziła, muszą udowodnić dziedzice. Takiemi przyczynami są pozostawienie spadkodawcy w niedostatku bez pomocy, stałe prowadzenie życia wykraczającego przeciw publicznej obyczajności i kilka innych; nadto może spadkodawca wydziedziczyć (w dobrym zamiarze) bardzo obdłużonego albo majątek marnotrawiącego dziedzica koniecznego, jeśli zachodzi uzasadniona obawa, że zachówek nie dostałby się w swoim czasie jego dzieciom. W takim razie może spadkodawca nie swojemu dziecku, ale wprost jego dzieciom zachówek przeznaczyć. Możliwem jest to jednak tylko w takim wypadku, jeśli majątek trwoniący dziedzic ma dzieci w chwili śmierci spadkodawcy.

Jeśli testator pominął w rozporządzeniu ostatniej woli dziecko, o którego istnieniu wiedział i co do którego nie zachodzi przyczyna wydziedziczenia, to może ono żądać zachowku. Gdyby pominięcie było nastąpiło tylko z tego powodu, że spadkodawca o istnieniu dziecka nie wiedział, to może ono żądać takiej części spadku, jaką otrzymuje ten (w równym stopniu pokrewieństwa ze zmarłym stojący) dziedzic, który ze spadku najmniejszą część otrzymał.

Kollacja czyli zarachowaniem nazywamy zasadę, że do zachowku wlicza się to wszystko, co dziedzice otrzymują ze spadku przez zapis lub inne rozporządzenie spadkodawcy, tudzież co zmarły dał za życia descendentom na posag lub wyprawę, na objęcie urzędu lub rozpoczęcie przedsiębiorstwa, wreszcie długi, które za pełnoletnich descendentów zapłacił. Jeśli dziedziczenie odbywa się na podstawie testamentu, to kollacja ma miejsce wobec dzieci tylko wtedy, jeśli spadkodawca wyraźnie (w testamencie lub innem rozporządzeniu) tak nakazał, wobec rodziców, jeśli spadko-

warunki wyjątku istnienia { życie nieobywatelskie
(nie w dziedziczeniu) ←
marnotrawstwo

kollacja (zarachowanie) posagów lub
spółdzielni

kollacja { na podstawie testamentu musi być
nakazana
bez testamentu sama wchodzi w
rym

dawca jej nie uchylił. W razie zaś dziedziczenia z ustawy zaliczenie na spadek dzieciom się należący ma zawsze miejsce, chyba że spadkodawca dziecko wyraźnie od obowiązku kollacyi zwolnił. Celem kollacyi przy dziedziczeniu ustawowem jest dążenie do równego uposażenia dzieci.

§ 19. Z powyższego wynika, że spadkodawca pozostawiający dzieci, może według prawa austriackiego rozrządzić dowolnie połową swego majątku; spadkodawca bezdzietny, którego rodzice żyją, dwiema trzeciami częściami spadku. Może on więc faworyzować w znacznej mierze tego z dziedziców, który obejmuje gospodarstwo rolne, pozostawiając jego rodzeństwo tylko przy zachowku. Dla zabezpieczenia własności rolnej pewnej kategorii przed podziałem w drodze spadku wydana została austriacka ustawa ramowa z 1 kwietnia 1889, której główne postanowienia są następujące:

Ustawa ta ma mieć zastosowanie do zaopatrzonych w dom mieszkalny posiadłości rolniczych (zagród) średniej wielkości; jakie posiadłości pod to pojęcie podpadają, oznaczy ustawodawstwo krajowe. Przepisy ustawy odnoszą się tylko do dziedziczenia z ustawy i nie krępują właściciela w dowolnem rozrządzaniu majątkiem; może wszakże spadkodawca i przy dziedziczeniu z testamentu poddać spadek pod przepisy tej ustawy, byleby powołał do objęcia zagrody jednego (któregokolwiek) z dziedziców ustawowych. Ustawa ustanawia przede wszystkim niepodzielność zagrody i należącego do niej inwentarza; jeśli spadkodawca nie oznaczył objemcy zagrody, zrobi to ustawa krajowa, powołując do tego jednego z dziedziców ustawowych. Ponieważ objemca zagrody stanie się dłużnikiem reszty dziedziców, więc należy wartość zagrody oszacować. Dopuszczalnem jest oszacowanie przez zgodę stron

*ustawa ramowa, co do średniej
własności rolniczej*

interesowanych, przez sąd lub przez iloraz czystego dochodu katastralnego. Sąd może obniżyć szacunek na korzyść objemcy o trzecią część wolnej od ciężarów wartości zagrody. Na spłacenie rodzeństwa musi być objemcy przyznany okres trzech lat. — Ram tą ustawą zakreślonych Sejm galicyjski nie wypełnił i odpowiedniej krajowej ustawy dotąd nie wydał; dlatego ustawa ta dotąd nie obowiązuje.

Innym środkiem, dążącym do zabezpieczenia objemcy zagrody przed zbytciem obciążeniem gospodarstwa przez długi zaciągnięte na spłatę rodzeństwa, jest połączenie kredytu hipotecznego z ubezpieczeniem właściciela zagrody na życie. Poważne instytucje kredytowe mogą udzielić włościaninowi stosunkowo wysoką a niskoprocentową pożyczkę, jeśli on równocześnie z zaciągnięciem długu ubezpieczy się na życie na taką kwotę, jaką wynosi pożyczka. Dopóki on bowiem żyje i jest zdrow, może z gospodarstwa tyle własną pracą wydobyć, że opłaci procent od długu i razem z nim pewną nadwyżkę (człowiek młody półtora do dwóch procent) na premię dla Towarzystwa Ubezpieczeń. Jeśli zaś umrze, to dług bankowy zostaje spłacony z kwoty, na którą zmarły był ubezpieczony, lub też kwota ta zostaje użyta na spłatę rodzeństwa, tak że w najkrytyczniejszej chwili gospodarstwo zostaje od długów zupełnie lub przynajmniej częściowo uwolnione.

§ 20. Powołanie do spadku (z testamentu, ustawy lub kontraktu) stanowi dla dziedzica tylko możliwość jego objęcia. Jeśli dziedzic chce spadek objąć, to musi koniecznie skutecznie dotyczące oświadczenie woli przed sądem. Nie może on mianowicie objąć rzeczy spadkowych samowolnie w posiadanie, ale musi czekać, aż sąd po zakończeniu pertraktacyi spadkowej

Zabezpieczenie Zagrody od zbytniego obciążenia
długami na spłatę

Oświadczenie co do objęcia spadku

wyda mu dekret dziedzictwa i do tego objęcia go upoważni. Ponieważ przez oświadczenie to staje się dziedzic osobiście odpowiedzialnym za długi spadkodawcy, przeto może ono być uskutecznione tylko przez osobę posiadającą zupełną zdolność do działań prawnych, a w braku tej zdolności potrzeba współdziałania ustawowego zastępcy (ojca lub opiekuna). Dziedzic ma w swym oświadczeniu do spadku zaznaczyć, czy przyjmuje go tylko z dobrodziejstwem inwentarza, czy bez tego zastrzeżenia; zastrzeżenie owo ma ten skutek, że sąd sporządzi dokładny inwentarz spadku na koszt masy spadkowej, a dziedzic będzie wierzycielom spadkodawcy odpowiadał wyłącznie spadkiem, nie swym osobistym majątkiem. Ze względu na doniosłość tego zastrzeżenia może ustawowy zastępca małoletniego przyjąć spadek bez dobrodziejstwa inwentarza lub spadku się zrzec tylko za szczególnem upoważnieniem sądu nadopieczunkowego. Zastrzeżenie to musi koniecznie być zrobione w oświadczeniu się do spadku; uskutecznione później nie ma prawnego znaczenia.

Beneficium inventarii ma zatem za cel zabezpieczenie dziedzica przed niekorzystnymi następstwami, płynącymi z przyjęcia obdłużonego spadku. Analogiczny, tylko odwrotny wypadek zachodzi przy t. zw. *beneficium separationis*. Spadek przed jego wydaniem dziedzicowi stanowi osobny majątek (masę), przeznaczony na zaspokojenie wierzycieli spadkodawcy; po wydaniu dziedzicowi łączy się z jego majątkiem i staje się dostępnym dla wierzycieli dziedzica. Stąd może dla wierzycieli spadkodawcy zachodzić niebezpieczeństwo, że jeśli spadek wydany zostanie bardzo obdłużonemu dziedzicowi, to wierzyciele tego ostatniego spadek rozszarpia, a pierwsi nie będą już mieli z czego się zaspokoić. Dlatego ustawa nadaje wierzycielom spadko-

przyjęcie spadku z dobrodziejstwem inwentarza

B. DZIEWULSKI

wym prawo wniesienia do sądu jeszcze przed wydaniem spadku dziedzicowi żądania, aby majątek spadkowy był oddzielnie administrowany od majątku dziedzica, co zostaje dokonaniem w ten sposób, że sąd albo bierze spadek w swoje przechowanie, albo zarząd spadkiem powierza mianowanemu w tym celu kuratorowi. Wskutek tego oddzielenia tracą ci wierzyciele spadkowi, którzy go byli żądali, prawo zaspokojenia swych pretensyj z osobistego majątku dziedzica, tak że w tym wypadku nawet taki dziedzic, co przyjął spadek bez dobrodziejstwa inwentarza, nie odpowiada swym własnym majątkiem wierzycielom spadkodawcy.

Jeśli dziedziców jest kilku, to przed objęciem spadku odpowiadają oni wierzycielom zmarłego wprawdzie solidarnie, ale tylko majątkiem spadkowym. Po objęciu spadku odpowiadają ci współdziedzice, którzy spadek bez dobrodziejstwa inwentarza przyjęli, za długi spadkodawcy solidarnie (jeden za drugiego); ci którzy spadek przyjęli z powyższem dobrodziejstwem odpowiadają tylko *pro rata parte*, t. j. w stosunku odziedziczonej części spadku do całej wierzytelności.

ROZDZIAŁ II.

Prawo rzeczowe.

§ 21. Rzeczy w pojęciu prawa są to odgraniczone części przyrody, o ile mogą władztwu człowieka podlegać. Dobrem publicznem są rzeczy służące do publicznego użytku, jak ulice i place publiczne, rzeki od miejsca, gdzie są spławne itd.; dobrem prywatnem rzeczy, których użytkowanie należy z reguły do ich właściciela. Wyjętemi z obiegu nazywamy rzeczy, które

oddzielnie ze względu na wierzycieli
majątków spadkodawcy i dziedzica

nie mogą stanowić przedmiotu kupna lub innej odpłatnej transakcji, lub w ogóle żadnej czynności prawnej, jak rzeczy poświęcone służbie Bożej, przedmioty uzbrojenia wojskowego, losy zagraniczne. Ruchomą jest rzecz, jeśli może być przeniesiona z miejsca na miejsce bez naruszenia swej substancji; w przeciwnym wypadku jest nieruchomą. Przynależnością rzeczy głównej nazywamy wszystko, co albo z nią jest faktycznie połączone, albo wprowadzić ma byt osobny, atoli tak dalece do użytku rzeczy głównej służy, że jest przez prawo uznane za część tej ostatniej, np. klucz od biurka, pas od maszyny. Pojęcie przynależności ma dla prawa znaczenie głównie ze względu na postanowienie, że o ile strony inaczej się nie ułożyły, przynależność dzieli losy rzeczy głównej i w wątpliwości poczytuje się razem z nią za sprzedaną, zastawioną itd. Rzeczy ruchome konieczne do prowadzenia gospodarstwa rolnego potrzebne, jako to wozy, pługi, zboże do siewu, inwentarz pociągowy, określa prawo wyrażeniem *fundus instructus*, uważa je na mocy fikcji prawnej za nieruchomość, a to w tem znaczeniu, że rzeczy te nie mogą być sprzedane przez wierzycieli właściciela gospodarstwa oddzielnie w drodze egzekucji, tylko ulegają egzekucji razem z nieruchomością, której przynależność stanowią. Postanowienie to ma na celu zapobiedz dewastacji gospodarstw rolnych.

§ 22. Prawo rzeczowe jest to prawo, które nadaje człowiekowi pewną bezpośrednią władzę nad rzeczą; jest ono taksilne, że każdy trzeci tę władzę uszanować musi, a uprawniony z prawa rzeczowego może się domagać sądownie ochrony przed naruszeniem tego prawa. Prawo rzeczowe jest przeciwstawieniem do obligatoryjnego, które urchadza nie stosunek człowieka do rzeczy, tylko stosunek dwóch osób do siebie, które

roznica między prawem rzeczowem a obligatoryjnym

zatem tylko wzajemnie wobec siebie mają pewne prawa i zobowiązania, a nie wobec osób trzecich.

Stosunek człowieka do rzeczy, podmiotu do przedmiotu praw nie może być czem innym, jak tylko władztwem człowieka nad rzeczą. Nie każde władztwo człowieka nad rzeczą odpowiada jednak postanowieniom prawa. Musimy mianowicie w tem władztwie odróżnić trzy momenta:

a) jeśli człowiek ma władztwo (fizyczne) nad rzeczą, to stosunek ten nazywa się dzierżeniem (np. podniosłem na ulicy portmonetkę i schowałem do kieszeni);

b) jeśli dzierżyciel oprócz władztwa ma nadto wolę uważania rzeczy za swoją, to stosunek ten nazywa się posiadaniem;

c) jeśli władztwo człowieka nad rzeczą odpowiada postanowieniom prawa przedmiotowego, to nazywa się prawem (rzeczowem). Praw rzeczowych jest tylko trzy, t. j. własność, służebność i zastaw. W każdym z tych trzech wypadków uprawniony ma uznaną przez prawo bezpośrednią władzę nad rzeczą, chociaż ta władza może dalej sięgać, jak np. przy prawie własności, albo tylko w pewnych kierunkach rzecz obejmować, jak służebność lub zastaw.

§ 23. Dzierżenie jako faktyczna (nie prawna) władza człowieka nad rzeczą, ma dla prawa stosunkowo małe znaczenie. Kto twierdzi i udowodnić jest w stanie, że ten stosunek faktyczny jego (podmiotowe) prawo narusza, może sądownie żądać, aby mu dzierżyciel władzę nad rzeczą odstąpił. Natomiast posiadanie jest bardzo ważną i subtelną instytucją prawa prywatnego. Posiadanie jest tak samo jak dzierżenie tylko faktycznem (nie koniecznie na prawie w znaczeniu przedmiotowem opartem) władztwem człowieka nad rzeczą,

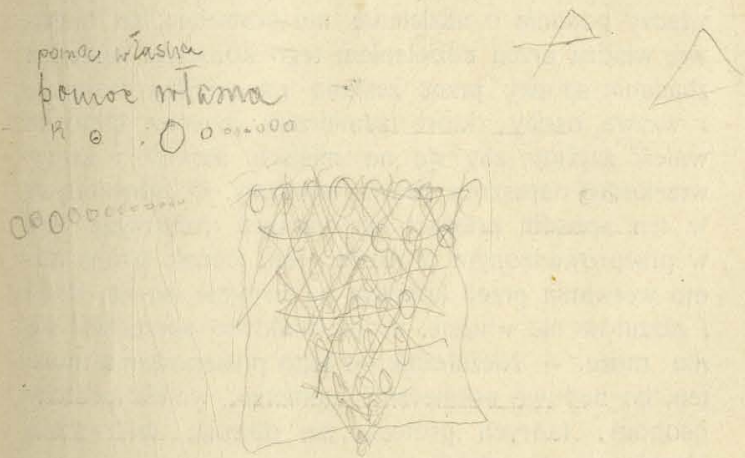
trzy momenty władztwa
1) dzierżenie
2) posiadanie
3) prawo { własność
służebność
zastaw

ale ze względów utylinarnych bywa ono nie tylko przez ustawodawcę tolerowanem, ale może nawet doznawać tymczasowej ochrony ze strony prawa. Podczas gdy zatem prawo (w znaczeniu przedmiotowym) ma za zadanie chronić tylko uprawnienia (podmiotowe) jednostek, zatem chronić stosunki odpowiadające przedmiotowemu prawu, to dla posiadania czyni wyjątek i udziela także ochrony temu faktycznemu (nie prawnemu) stosunkowi, jakim jest posiadanie. Ustawodawstwo chce mianowicie uprawnionemu ułatwić dochodzenie praw przez to, że przy ich naruszeniu pozwala mu się powołać nie tylko na trudny nieraz do udowodnienia stosunek prawny, ale na sam tylko ostatni stan posiadania. Dalszym motywem tej wyjątkowej życzliwości ustawodawcy jest okoliczność, że w życiu codziennym stosunki faktyczne często nie pokrywają się z prawnymi (np. wśród odziedziczonej biblioteki znajdują się książki przez spadkodawcę pożyczone, ale dziedzic o tem nie wie i uważa je za swoje), prawo zaś nie może być ścisłem wyciąganiem konsekwencji z raz przyjętych przesłanek, tylko musi uwzględniać objawy i potrzeby codziennego życia. Ta ochrona posiadania następuje w t. zw. *possessorium* czyli sporze prowizoryalnym. Ustawa wychodzi z założenia, że stosunek faktyczny, który przez pewien czas istniał, nie może być samowolnie naruszony, choćby on nawet nie odpowiadał prawu. Np. sąsiad worał się w moje pole lub usunął kopiec graniczny; w takim razie ja mogę w przeciągu 30 dni od dowiedzenia się o tem naruszeniu mego posiadania wnieść przeciw niemu skargę prowizoryalną, z żądaniem, aby sędzia nakazał mu rzecz do pierwotnego stanu przywrócić i zabronił dalszych aktów naruszenia posiadania; w tych wypadkach ja bowiem zostałem z mego posiadania (niezależnie od kwestyi pra-

B. DZIEWULSKI.

wa własności) wyzuty lub w niem naruszony. Jeśli jednak ja tej skargi we wspomnianym terminie nie wniosę, to prawo uważa już mego sąsiada za posiadacza parceli; on bowiem ma nad nią władztwo i wolę uważania jej za swoją. Pomoc własna jest w zasadzie niedozwoloną. Dopuszczalną jest wyjątkowo: a) przez użycie stosownej siły dla usunięcia naruszenia posiadania bezpośrednio po jego naruszeniu; b) w wypadku zajęcia cudzego bydła napotkanego w szkodzi na gruncie (§ 1321 kod. cyw.); c) bydło nieprawnie wpędzone do lasu pozwalają § 63—65 ustawy lasowej z tamtąd wypędzić lub zająć, a gdyby wpędzonych kóz, owiec, świń i drobiu nie można było zająć, wolno je zastrzelić; trzeba je w takim razie zostawić właścicielowi na miejscu. — Jeżeli więc bezpośrednio po dokonaniu naruszenia posiadania nie odparłem naruszenia, lub jeśli w przeciągu dni 30 skargi prowizoryalnej nie wniosłem, to gdybym później chciał zaoraną przestrzeń siłą odebrać lub wniósł skargę prowizoryalną o odzyskanie posiadania, to w obu wypadkach spór prowizoryalny przegram (jakkolwiek bym był właścicielem zabranej parceli), bo w sporze prowizoryalnym sędzia nie bada wcale, jaki jest stan prawny, tylko wyłącznie ogranicza się do przywrócenia ostatniego faktycznego stanu, stanu spokojnego posiadania. Kto przegrał spór o posiadanie, może jednak wytoczyć proces o własność, w którym już tylko prawne, nie faktyczne stosunki, zostaną orzeczeniem sędziego rozstrzygnięte. Okazuje się stąd, że do naruszenia swego posiadania rolnik nie powinien dopuścić, tylko je bezzwłocznie użyciem stosownej siły (ale bez gwałtów) odeprzeć, lub sądownie wystąpić, inaczej bowiem posiadanie utraci.

Naruszenie posiadania może nastąpić także przez prowadzenie budowy, choćby na własnym gruncie.

Kto zamierza budowę prowadzić, powinien wnieść do władzy podanie o udzielenie mu konsensu na budowę; władza przed udzieleniem tego konsensu zarządza zbadanie sprawy przez zesłaną na miejscu komisję i wzywa osoby, które zamierzają przeciw budowie wnieść zarzuty, aby się na miejscu stały i swoje wrzekomo naruszone prawa wykazały. O zgłoszonych w ten sposób prawach prywatnych rozstrzyga sąd w przeprowadzonym procesie; jeśli jednak strona mimo wezwania przed komisję na terminie się nie stawia i zarzutów nie wniesie, to już budowie sprzeciwić się nie może. — Niezależnie od tego postępowania może ten, co budowę skutecznie zamierza, wnieść przeciw osobom, których protestu się obawia, tak zwaną ujemną skargę ustalającą.

Podobnie jak rzecz fizyczna może być posiadana przez wykonywanie władztwa, opartego na pewnym kierunku woli, tak samo mogą i pewne prawa być przedmiotem posiadania, te mianowicie, które się nie wyczerpują przez jednorazowe wykonanie, ale dopuszczają dłuższego wykonywania, np. prawo przechodu przez cudzy grunt, przejazdu, czerpania wody cudzej itp. Posiadanie praw następuje przez ich faktyczne wykonywanie, jako stałe przysługujących jednostce uprawnień (nie zaś za każdorazowym zezwoleniem właściciela gruntu, dzięki jego grzeczności lub przez wykonywanie potajemne). Przez wykonywanie czynności stanowiących przedmiot urojonego prawa, można więc uzyskać posiadanie prawa; przez nieprzeszkodzenie tym czynnościom, lub niewniesienie skargi, może właściciel prawo zakazania tych czynności utracić. Co więcej, posiadacz prawa może, jeśli zachodzą warunki zasiedzenia, to prawo nabyć, faktyczne posiadanie może się więc w prawo zamieniać.

*pewne prawa mogą być przedmiotem
posiadania*

Głównym motywem tych oryginalnych, ale w praktycznem życiu bardzo dla rolnictwa szkodliwych zasad, było niegdyś dążenie ustawodawcy do tego, żeby wobec małej ilości sądów i powolnego procesowego postępowania, utrzymać ostatni stan spokojnego posiadania i użycie własnej pomocy przez strony uchylić.

Zasiedzenie jest to ta instytucja prawna, mocą której ustawodawca ze względów użytkarnych nadaje posiadaczowi możność nabycia prawa, a mianowicie prawa własności (przez posiadanie rzeczy) i służebności (przez posiadanie czyli faktyczne wykonywanie prawa). Warunkami zasiedzenia są: 1° posiadanie, 2° w dobrej wierze, 3° przez czas w ustawie oznaczony. W dobrej wierze znajduje się posiadacz, jeśli w sposób uzasadniony sądzi, że przez swoje posiadanie żadnych praw trzeciej osoby nie przekracza, przede wszystkim więc jeśli sądzi, że rzecz posiadana jest jego własnością (jak np. ten co odziedziczył bibliotekę z cudzemi książkami). Czas, którego upływ może zasiedzenie spowodzić, wynosi przy rzeczach ruchomych trzy lata, wyjątkowo, jeśli rzeczy były własnością osób pod szczególną opieką prawa zostających, sześć lat. Rzeczy nieruchome i prawa za takie poczytane, można nabyć przez zasiedzenie przez upływ trzech lat, jeśli rzeczy te lub prawa były na posiadacza w księgach hipotecznych zapisane; przez upływ trzydziestu lat w wypadku przeciwnym.

Prawo nabyte przez posiadacza w drodze zasiedzenia może być takim, które poprzednio innemu uprawnionemu przysługiwało, albo takim, którego dotąd nikt nie miał. W pierwszym wypadku dotychczasowy uprawniony traci swoje prawo. Wszelkie prawo majątkowe niewykonywane przez czas dłuższy, traci uprawniony po upływie 30 lub 40 lat przez przedaw-

Zasiedzenie jest nabywaniem posiadania

o prawo

nienie; wyjątkowo może je utracić już po upływie trzech lat, np. prawo żądania wypłaty poszczególnych zapadłych rat dożywocia. Bliżej o tem w prawie obligatoryjnym.

Posiadacz w dobrej wierze ma oprócz możności zasiedzenia rzeczy, następujące korzyści. Może rzeczy używać i nawet ją zniszczyć; nie odpowiada on za jej zniszczenie dlatego, że prawo austriackie czyni obowiązek zwrócenia szkody zależnym od winy, posiadacz w dobrej wierze zaś, uważając rzecz zniszczeniu poddaną za swoją, winy się nie dopuszcza. Od chwili doręczenia wniesionej przez właściciela skargi o zwrot rzeczy, staje się on jednak posiadaczem w złej wierze i już tych praw nie ma. — Nakłady, które posiadacz w rzecz włożył, mogą być albo konieczne, albo pożyteczne, albo zbytkowe. Zwrotu nakładów koniecznych może domagać się zarówno posiadacz w dobrej, jak w złej wierze; zwrotu nakładów pożytecznych mogą również obaj się domagać, jeżeli rzecz istotnie przez to na wartości zyskała, nigdy jednak nie mogą żądać więcej, niż wyłożonej przez siebie na ten nakład kwoty. Nakład zbytkowy (np. tapety jedwabne w mieszkaniu, statwę w ogrodzie) może posiadacz w dobrej wierze zabrać, o ile to bez zniszczenia rzeczy jest możliwe; posiadacz w złej wierze go traci.

§ 24. W zakresie prawa majątkowego cel prawa w znaczeniu podmiotowym nie jest nigdy abstrakcyjny, ale celem tym jest osiągnięcie z tego prawa pewnego pożytku, przede wszystkim władztwa. Osiągnąć prawo można zaś albo bez współudziału trzeciej osoby, albo z współudziałem, a więc i z wolą tej osoby, której prawo dotychczas przysługiwało. Nabycie prawa, bez względu na wolę dotychczasowego uprawnionego, nazywa się nabyciem w sposób pierwotny; nabycie

Handels-Tabularien - Register -

B. DZIEWULSKI.

prawa z wolą dotychczasowego uprawnionego lub organu, który może go zastępować, nazywa się nabyciem w sposób pochodny. Również i władztwo faktyczne, a przez władztwo także posiadanie rzeczy ruchomych nabywa się w sposób pierwotny przez ich fizyczne ujęcie, np. zabicie dzikiego zwierza, zabranie porzuconej gazety; rzeczy nieruchome bierze się w posiadanie przez ich ogrodzenie, obrabianie itd. W sposób podobny uzyskuje się władztwo nad rzeczami ruchomymi przez tradycję, to jest akt prawny dwustronny, mocą którego dotychczasowy uprawniony rzecz nabywcy oddaje, a ten ją odbiera; gdyby fizyczne oddanie było niemożliwe, można tradycyi dokonać przez oddanie kluczy, przyklepienie kartek znamionujących przejście posiadania itp. Rzeczy nieruchome zostają w sposób podobny w posiadanie oddane przez wspólne obejście granic lub przeniesienie władztwa nad niemi, w sposób umożliwiający nabywcy faktyczne dysponowanie nieruchomością. Do nabycia wszelkiego prawa rzeczowego na nieruchomości, potrzeba koniecznie skutecznego wpisu w księgach gruntowych, na który to wpis musi dotychczasowy uprawniony zezwolić w formie sądowej lub notaryalnej, czyli wystawić tak zwaną klauzulę intabulacyjną.

Przykładami nabycia prawa własności w sposób pierwotny są: przybytek, zawłaszczenie, zasiedzenie; w sposób pochodny nabywa się własność przez oddanie (tradycję) rzeczy, opierające się na kupnie, zamianie, darowiznie.

§ 25. O księgach hipotecznych i ich urzędzeniu.

Wszelkie prawa rzeczowe, a mianowicie własność, służebność i prawo zastawu mogą być na rzeczach nieruchomych nabyte prawidłowo tylko zapomocą wpisu w księgi gruntowe, stąd każda nieruchomość (z wy-

*nabycie prawa w sposób pierwotny
i w sposób pochodny*

klauzula intabulacyjna

*O księgach hipotecznych i ich
urzędzeniu*

jątkiem t. zw. dobra publicznego jakoto publicznych dróg, kanałów, placów) musi być w księgach gruntowych zapisana. Zapis ten polega na zasadzie t. zw. arkuszy realnych, to jest każda nieruchomości ma kilka kart wyłącznie dla siebie przeznaczonych. Sądy kolegialne pierwszej instancji (krajowe i obwodowe) utrzymują księgi gruntowe t. zw. tabularne dla nieruchomości dawniej w tabuli krajowej (lwowskiej) zapisanych, do których przed zniesieniem poddaństwa (17 kwietnia 1848 r.) przywiązane było wykonywanie jurysdykcji patrymonialnej nad poddanymi (grunta dominikalne, dominia), tudzież t. zw. księgi miejskie dla posiadłości położonych w takich miastach, w których znajduje się sąd kollegialny. Sądy powiatowe utrzymują księgi gruntowe t. zw. wiejskie i miejskie w mniejszych miastach. Każda księga gruntowa składa się z szeregu wykazów hipotecznych, z których każdy odnosi się do osobnej posiadłości, czyli t. zw. ciała hipotecznego. Każdy wykaz hipoteczny składa się z księgi głównej i ze zbioru dokumentów; pierwsza obejmuje krótkie streszczenie zapisanego w niej aktu prawnego, zbiór dokumentów zaś odpisy załączników, na podstawie których wpis do księgi głównej nastąpił.

Księga główna składa się z trzech kart: karty obszaru, karty własności i karty ciężarów. Pierwsza obejmuje wszystkie parcele katastralne, z których nieruchomości się składa, przytaczając parcele budowlane jako takie, dalej wylicza ona uprawnienia realne (np. zniesione już dzisiaj prawo propinacyi) służebności gruntowe do tej posiadłości należące i wykazuje, czy nieruchomości jest fideikomisem. Karta własności podaje nazwisko właściciela z przytoczeniem ograniczeń, którym tenże bądź ze względu na przedmiotowe (warunek, substytucya), bądź ze względu na podmiotowe

Księga główna i
Zbiór dokumentów

Karty

Karta obszaru Karta własności Karta ciężarów

momenta (małoletność, kuratela, konkurs) w rozporządzeniu swoją własnością podlega. Karta ciężarów zawiera wpisy dotyczące ciężarów, tj. zobowiązań na gruncie spoczywających; ciężarami takimi są z praw rzeczowych służebność i zastaw, z praw obligacyjnych prawo najmu i dzierżawy tudzież prawo odkupna, ~~odprzedaży~~ i pierwszeństwa przy kupnie. Te trzy ostatnie prawa są czysto osobiste, nie przechodzą na dziedziców uprawnionego ani ustąpione być nie mogą.

Zasada jawności ksiąg gruntowych oznacza, że każdy może je przeglądać i żądać z nich odpisu (wykaz hipoteczny), a zarazem, że nikt się nie może zasłaniać nieznajomością dokonanych wpisów. Zasada dobrej wiary ksiąg gruntowych zaś stanowi, że kto wpisowi hipotecznemu zaufał, nie może stąd ze względu na tę swoją dobrą wiarę ponieść szkody. Z tej zasady wypływają dwa wnioski: a) negatywny, że wobec tego, co księgom gruntowym zaufał, ani powstanie, ani ograniczenie, ani zgaśnięcie rzeczowego prawa nie może nastąpić inaczej, jak za pomocą wpisu; stąd np. zasiedzenie nieruchomości jest bezskuteczne wobec tego, co w zaufaniu do ksiąg gruntowych działa np. nieruchomość nabywa. b) Wniosek pozytywny orzeka, że wszystko, co w księdze gruntowej jest zapisane, ma być wobec polegającego na takowej uważane za prawdę, choćby w rzeczy samej zapisane powstanie lub zgaśnięcie prawa było np. dla braku formalności, zdolności do działania itd. samo przez się nieważnem. Tak np. nieważny wpis pewnego prawa nie może być obalonym w stosunku do osoby, która na tym wpisie superintabulację uzyskała.

Każdy wpis zostaje dokonany na podstawie uchwały sądu utrzymującego księgi gruntowe. Istnieją trzy rodzaje wpisów: wpis właściwy czyli intabulacja, pre-

nie służebności, które są na danym
siadłach, naprzynajmniej nie wolno podnosić do
a pisma domu; - można pisać wój grunt przy
dobyty elektryczny. - Prawo drugie na rzecz
miejscowości; - 1) Prawa służebności;

2) Karta podziału skrypta z dwoma prawami
zastawu dla sumy 2000000000 z ualebnas

3) Prawo najmu i dzierżawy na rzecz pana
owo się intabuluje. (Tom V. 247)

4) Prawo odkupna.

5) Prawo pierwszeństwa kupna

6) Prawo ograniczenia gruntownego / jest obciążenie
osobisty do wypełnienia pewnych obowiązków

Jestem obciążony płacić na rzecz

Pierwszeństwo prawa ma wielce znaczenie
przy rozstrzygnięciu - pierwsze tempore - pierwsze

Pierwszeństwo hipoteczne - pierwsze
wielce znaczenie - pierwsze przedkładać

otrzymanym odroczeniem - Stopień pri
też jest bardzo ważne.

Krzysztof Rajbent

Warszawa

ul. Franciszkańska 10/13

Prenotacja i adnotacja czyli ostrzeżenie. Zapomocą intabulacji pewne prawo powstaje, zostaje ograniczone lub gaśnie. Wpis ten rozstrzyga zatem pewien stosunek prawny stanowczo, aczkolwiek w drodze rekursu lub skargi o unieważnienie obalony być może. Prenotacja jestto wpis tymczasowy i ma zawsze charakter przejściowy: albo zostanie zamienioną na wpis właściwy, albo zostanie wykreśloną; jej znaczenie polega na tem, że do jej uzyskania wymaga się mniejszych formalności, niż do intabulacji, kto zatem nie może tej ostatniej osiągnąć, zapewnia sobie tymczasowo prenotacją z zamiarem zamienienia jej później na wpis właściwy. Jeśli to nastąpi, to skutki intabulacji działają wstecz, to znaczy poczytuje się intabulację za istniejącą już od chwili, kiedy podanie o prenotację zostało do sądu wniesione. Prenotacja zamienia się na intabulację albo wskutek uchwały sądu na podstawie podania wykazującego, że formalności do intabulacji wymagane zostały później dopełnione (także że orzeczenie władzy, które spowodowało prenotację, stało się prawomocne), albo wskutek wytoczenia i wygrania procesu usprawiedliwiającego prenotację.

Adnotacja jestto zapisek stwierdzający pewne dla interesowanych ważne okoliczności, np. adnotacja małoletności właściciela, adnotacja pierwszeństwa hipotecznego itd. (zobacz poniżej).

Sąd uchwala dokonanie wpisu hipotecznego albo na podstawie orzeczenia władzy (np. odezwy urzędu podatkowego celem intabulacji prawa zastawu dla pretensyi skarbowych z tytułu przeniesienia własności), albo na podstawie aktów prawnych prywatnych. —

W tym ostatnim wypadku wpis może nastąpić tylko jeśli zachodzą następujące warunki:

intabulacja

prenotacja (wpis warunkowy)

ostrzeżenie

prenotacja warunkowa następuje na
intabulację drzicha wstecz

wpis hipoteczny bywa albo

1) na podstawie orzeczenia władzy

2) na podstawie prywatnych aktów prawnych

I. Wszelkie podanie o wpis hipoteczny musi się opierać albo na dokumencie publicznym w oryginale (wyrok sądowy, dekret dziedzictwa, ugoda sądowa itd), albo na dokumencie prywatnym w oryginale, wolnym od wszelkich wad zewnętrznych, podającym dokładnie nieruchomość, osoby mające być uprawnionymi lub obciążonemi, tytuł prawny, na którym wpis ma się opierać, tudzież miejsce i datę wystawienia.

II. Intabulacja na podstawie dokumentów prywatnych może nastąpić nadto tylko wtedy, jeśli podpisy zostały sądownie lub notaryalnie uwierzytelnione i jeśli ten, który danym wpisem ma być obciążony (niekoniecznie właściciel nieruchomości, np. wierzyciel zastawniczy przy superintabulacji) w dokumencie tym wyraźnie oświadczy, że się na wpis zgadza (klauzula intabulacyjna). W sprawach hipotecznych drobiazgowych, tj. takich, w których kwota wierzytelności, cena lub wartość nieruchomości, albo praw intabulować się mających nie przenosi stu koron, dokument za podstawę wpisu hipotecznego służyć mający, nie potrzebuje być sądownie lub notaryalnie uwierzytelniony, tylko wystarczy zaopatrzenie dokumentu podpisem dwóch świadków w tym samym okręgu trybunału pierwszej instancji zamieszkałych, którzy poświadczą, że podpisujący dokument jest im osobiście znany. Wskutek podania pełnomocnika może nastąpić wpis przeciw mocodawcy tylko pod tym warunkiem, że udzielone pełnomocnictwo albo właśnie na tę czynność opiewa albo przynajmniej nie dawniej jak rok przed wniesieniem podania o wpis zostało udzielone.

Prenotacja może nastąpić na podstawie nieprawomocnych orzeczeń władzy, na podstawie dokumentów nie opatrzonych w podpisy legalizowane, tudzież bez względu na brak klauzuli intabulacyjnej.

warunki intabulacji

warunki prenotacji

Adnotacja następuje albo z urzędu, albo wskutek żądania stron interesowanych na podstawie wiarygodnych dokumentów. Na szczególną uwagę zasługują:

a) Adnotacja zamiaru sprzedaży, względnie adnotacja pierwszeństwa hipotecznego. Skutek tej przez właściciela uzyskanej adnotacji jest taki, że jeśli w przeciągu 60 dni od dotyczącej uchwały sądu nowonabywca wnieśnie podanie o prenotację lub intabulację swojego prawa własności, to może on zażądać wykreślenia tych wszystkich wpisów, które po wniesieniu podania o adnotację zamiaru sprzedaży przez poprzedniego właściciela uskutecznione zostały. Praktycy nazywają to „zamknięciem hipoteki“, ponieważ dalsze obdłużenie nieruchomości jest w opisanym powyżej wypadku wobec nowonabywcy bezskuteczne. W ten sam sposób może wierzyciel zaintabulowany uzyskać adnotację, że chce on swoją pretensję hipoteczną pozbyć; w tym wypadku cessionariusz nabywa tę pretensję nieobciążoną zaszłemi tymczasem superintabulacjami. Można też z podobnym skutkiem adnotować zamiar wykreślenia wierzytelności hipotecznej.

b) Adnotacja wdrożenia postępowania licytacyjnego ma ten skutek, że sprzedaż na podstawie tego samego tytułu egzekucyjnego może być przeprowadzona także przeciw późniejszym nabywcom posiadłości.

c) W dwóch wypadkach zezwala ustawa na t. zw. adnotację sporu. Jeśli mianowicie dawny właściciel wytacza proces swemu następcy o unieważnienie aktu pozbycia (np. z powodu oszustwa) lub jeśli ten co nieruchomość przez upływ 30 lub 40 lat zasiedział, skarży posiadacza hipotecznego o zezwolenie na wpisanie nabytego prawa własności, to aby odciąć posiadaczowi hipotecznemu możliwość obdłużenia nieruchomości można uzyskać adnotacją sporu.

warunki adnotacji

adnotacja zamiaru sprzedaży

adnotacja wdrożenia postępowania
licytacyjnego

adnotacja sporu

Każdy wpis hipoteczny działa wstecz, to znaczy, skutkuje już od tej chwili, kiedy dotyczące podanie zostało do dziennika podawczego wniesione; zapissek zwany plumbaturą oznacza właśnie w księdze grun-
towej, że jakieś podanie zostało wniesione, ale jeszcze załatwione nie zostało. Pierwszeństwo podania roz-
strzyga zatem o pierwszeństwie prawa, a sąd załatwia wszystkie podania w tym samym chronologicznym
porządku, w jakim one weszły. Jeśli kilka podań o
wpisy hipoteczne na tejsamej nieruchomości zostanie
wniesionych równocześnie, to mają one w stosunku
do siebie jednakowe pierwszeństwo (miejsce) w hipo-
tece, a urzędnik, prowadzący dziennik podawczy ma
na nich zaznaczyć, że zostały wniesione równocześnie.
Wykreślenie wpisu następuje zapomocą nowego wpisu
i podkreślenia dawnego czerwonym atramentem.

Zupełnie taksamo, jak nieruchomość może być
obciążona prawem zastawu dla pewnej pretensyi lub
służebnością, tak też może być obciążona prawem za-
stawu lub służebnością (np. użytkowania) sama pre-
tensya hipoteczna, jako przedstawiająca prawdziwą,
dającą się ocenić, pozbyć i wyegzekwować materialną
wartość. Taki dalszy wpis na pretensyi hipotecznej
nazywa się superintabulacją; właściciela nieru-
chomości nie obciąża on wcale.

Wpis hipoteczny jest prawidłowo jedynym spo-
sobem nabycia praw rzeczowych na nieruchomości;
odgrywa on w tym względzie takąsamą rolę, jak tra-
dycja przy nabyciu praw rzeczowych na rzeczach ru-
chomych. Wprawdzie nie jest wykluczonem nabycie
prawa własności lub służebności także przez zasiedze-
nie, kto się jednak nie postarał o wpis nabytego w ten
sposób prawa, ten traci je na wypadek, jeżeli trzeci
od osoby zaintabulowanej nabywa grunt w zaufaniu

superintabulacja

do ksiąg gruntowych, to jest jeżeli nabywa pod tytułem obciążającym (nie przez spadek lub darowiznę), tudzież w dobrej wierze, czyli nie wiedząc o zaistnieniu zasiedzenia.

§ 26. Własność jest to w zasadzie nieograniczona prawna władza człowieka nad rzeczą. Ograniczenia przez nowsze ustawodawstwo wprowadzone; kommasacja, spółki wodne; wywłaszczenie dopuszczalne tylko ze względu na pożytek ogółu i za odszkodowaniem.

Orzeczenie o konieczności ekspropriacji jest rzeczą administracyjnej władzy krajowej, jej przeprowadzenie należy również do władz administracyjnych, a tylko swoich pretensyi co do wysokości przyznanego odszkodowania może wywłaszczony dochodzić na drodze sądowej. Wywłaszczenie ma w szczególności miejsce przy budowie dróg, budowlach wodnych i budowie rządowych lub prywatnych kolei żelaznych.

1) W sposób pierwotny powstaje prawo własności, jeśli nabywca uzyskuje takowe bez względu na wolę dotychczasowego właściciela. Tu należy:

a) Zawłaszczenie lub znalezienie rzeczy niczych. W tym względzie stanowią przepisy prawa publicznego pewne ograniczenia; tak np. nie wolno łowić słowików, zawłaszczać bez zezwolenia rządu przedmiotów stanowiących regale rządowe, np. zastrzeżonych minerałów. Znaleziony skarb należy w połowie do znalazcy, w połowie do właściciela gruntu. Jeżeli kto znajdzie zgubioną przez drugiego rzecz ruchomą, to należy, o ile rzecz przedstawia wartość większą od jednego zlr., obwieścić w sposób zwyczajny w przeciągu dni ośmiu faktu znalezienia, jeśli zaś wartość rzeczy wynosi więcej niż dwanaście zlr., donieść o tem miejscowej władzy. Jeśli właściciel rzeczy (a właściwie nawet jej poprzedni dzierżyciel) się zgłosi, to

ograniczenie prawa własności

Zawłaszczenie i znalezienie rzeczy
niczych

może żądać wydania rzeczy za zwrotem kosztów i wynagrodzeniem znalazcy, które to znaleźne wynosi dziesięć procent wartości rzeczy, a jeźliby znaleźne w ten sposób wynosiło przeszło tysiąc złr., to od nadwyżki wartości ponad dziesięć tysięcy wynosi znaleźne tylko pięć procent. Po upływie roku od ogłoszenia nabywa znalazca tylko prawo używania rzeczy na własność nabywa ją dopiero przez przemilczenie, to jest z mocy ustawy w skutek tego, że właściciel się nie zgłosił; przemilczenie to następuje przy rzeczach ruchomych w zasadzie po upływie lat trzech od ogłoszenia, w niektórych wypadkach po sześciu latach (§ 1472—6 k. c.). Nie jest to nabycie przez zasiedzenie, bo znalazca ani nie jest w dobrej wierze, ani nie jest posiadaczem rzeczy, tylko jej dzierżycielem.

b) Specyfikacja jest to takie przerobienie bez zezwolenia właściciela cudzego materiału, że takowy staje się po przerobieniu zupełnie innym przedmiotem. Jeśli rzecz do pierwotnego stanu bez nadmiernych kosztów jeszcze doprowadzona być może, to właściciel użytego materiału może żądać tego przywrócenia jak niemniej zwrotu zrządzonej szkody. Jeśli przywrócenie to jest niemożliwe, to następuje pomiędzy pierwotnym właścicielem a specyfikanem stosunek współwłasności; jeśli na ostatnim ciąży wina, to pierwotny właściciel może albo nabyć napowrót własność rzeczy pod warunkiem zwrotu kosztów ulepszenia, albo zadowolnić się żądaniem odszkodowania. Jeśli na specyfikancie wina nie ciążyła, lub wina była obopólna, to powyższe prawo wyboru przechodzi na tego, czyja część jest więcej warta.

Pokrewną specyfikacji instytucją jest nabycie przez właściciela gruntu własności budynku przez inną osobę postawionego lub zboża przez nią zasianego.

Specyfikacja

c) Przyrost; nabycie własności owoców.

W sposób pochodny można nabyć własność rzeczy ruchomej tylko zapomocą tradycyi, tj. wręczenia rzeczy przez dotychczasowego właściciela z zamiarem przeniesienia prawa własności. Tylko w czterech wypadkach uzyskuje się własność, choć pozbywający rzecz nie był jej właścicielem, a więc zostaje złamaną zasada, że nikt nie może przenieść więcej praw, niż sam ma, mianowicie jeśli nabyto się ją w dobrej wierze i odpłatnie: a) na publicznej licytacji, b) od przemysłowca do sprzedaży takich rzeczy uprawnionego, c) od osoby, której sam właściciel rzecz tę powierzył. d) Jeśli rzecz nabyta jest papierem na okaziciela (list zastawny itp.), to nabyciu własności nie stoi na przeszkodzie okoliczność, że ją nabywca otrzymał pod tytułem darnym.

Jeżeli osoba trzecia wytacza temu, co w sposób pochodny rzecz nabył, proces o jej zwrot na tej zasadzie, że własność rzeczy jej (powodowi) przysługuje (np. że pozwany kupił rzecz skradzioną, a temsamem kupując od niewłaściciela nie mógł uzyskać prawa własności), to pozwany powinien o tem (pozasądowanie, a jeszcze lepiej sądownie) zawczasu donieść temu, od kogo rzecz nabył (swemu poprzednikowi), a to w tym celu, aby go tenże w tym procesie o własność bronił, mianowicie wykazał, że sam był właścicielem rzeczy. Jeśli pozwany tego zaniedba, to naraża się na ten skutek, iż gdy w razie przegrania tego procesu będzie dochodził odszkodowania na swoim poprzedniku, ten ostatni będzie wolny od wszelkiej odpowiedzialności, jeśli udowodni, że w pierwszym procesie byłby był nabywcę obronił, gdyby był zawczasu o roszczeniu osoby trzeciej zawiadomiony. Zaniedbanie tego zawiadomienia nie szkodzi zatem w tym wypadku,

1) Tradycja

warunki nabycia nie od właściciela

nabywcę pochodnie rzecz nabył

jeśli poprzednik i tak nie byłby w stanie wykazać bezzasadności roszczenia powoda.

Na tej samej rzeczy może przysługiwać prawo własności kilku osobom równocześnie. W tym wypadku prawo każdego współwłaściciela rozrządzania rzeczą jest ograniczone tą okolicznością, że każdy inny współwłaściciel ma takiesame prawo do rzeczy. Żaden z nich nie jest właścicielem poszczególnych części składowych rzeczy (jednej karty w książce, części konia wyścigowego), bo rzecz jest niepodzielna i w tym wypadku współwłasności by nie było, ale każdy jest właścicielem pewnej idealnej w stosunku do całości części rzeczy, np. dwóch trzecich części wartości rzeczy. Tą swoją idealną częścią może każdy dowolnie rozrządzać, może ją sprzedać lub zastawić. Dla zapobieżenia komplikacyom, jakie współwłasność za sobą pociąga, dozwala prawo każdemu współwłaścicielowi żądać, aby rzecz była sprzedana sądownie celem rozdziału współwłasności. Innej współwłasności, niż w częściach idealnych prawo austriackie nie zna, niemożliwą jest zatem własność jednego piętra, pokoju lub poszczególnych parcel niestanowiących osobnego ciała hipotecznego.

§ 27. Służebności (gruntowe, domowe i osobiste) jako prawo korzystania z rzeczy cudzej bez naruszenia substancyi. Obowiązek obciążonego polega na znoszeniu, że uprawniony z jego rzeczy korzysta. Uprawnionym może być albo grunt, a raczej każdoczesny posiadacz pewnej nieruchomości, albo pewna osoba dożywotnie lub na oznaczony przeciąg czasu. Przykładami służebności gruntowych są: zbieranie gałęzi w cudzym lesie, służebność drogi, kopania piasku itd.; służebnościami domowymi jest służebność ścieku, komina, widoku; osobistemi jest tylko używanie, użytkowanie i mieszkanie; ta ostatnia służebność podpada

współwłasność

1) Służebności

3

zawsze pod pojęcie używania lub użytkowania. Używaniem jest korzystanie z rzeczy cudzej w zakresie indywidualnych potrzeb uprawnionego, użytkowaniem prawo ciągnięcia i pozbywania wszelkich pożytków z rzeczy połączone z obowiązkiem ponoszenia wszelkich do rzeczy przywiązanych ciężarów.

Służebnościami ustawowemi nazywamy pewne z prawa publicznego wynikające ograniczenia prawa własności; tu należy np. prawo przewiezienia produktów leśnych przez cudzy grunt, prawo lądowania na cudzym gruncie i tym podobne w prawie wodnym uzasadnione ograniczenia. Korzystający z tych uprawnień musi zawsze zwrócić właścicielowi wynikłą stąd szkodę.

§ 28. Prawo zastawu (umowne, ustawowe i sądowe) jest to prawo rzeczowe dające możność żądania egzekucyjnej sprzedaży rzeczy zastawem obciążonej. Podczas gdy wierzytelność osobista, tj. nie zabezpieczona prawem zastawu, dopiero w stadium egzekucji to zabezpieczenie prawem zastawu uzyskuje, a więc musi ustąpić pierwszeństwa tym, które przed nią umowne lub ustawowe prawo zastawu uzyskały, ma wierzytelność prawem zastawu ubezpieczona już z góry ustanowione warunki, kiedy i w jakiej mierze zaspokojoną zostanie. I tak wierzytelność osobista może się spotkać z utrudnieniem swej realizacji przez nowe przez dłużnika zaciągane zobowiązania; praw wierzyciela zastawniczego zaś te nowe długi uszczuplić nie mogą. Na rzeczy ruchomej można zastaw uzyskać tylko przez przyjęcie jej w przechowanie; na nieruchomości przez wpis hipoteczny. Wierzyciel zastawniczy nie może nawet za zezwoleniem dłużnika rzeczy przejąć na własność wskutek niezaspokojenia swojej pretensyi ani sprzedać prywatnie po umówionej z góry

Wzycanie a użytkowanie

Służebności ustawowe

prawo zastawu i wynikająca z
niego możność egzekucyjnej sprzedaży

cenie; co najwyżej może jej za zezwoleniem właściciela używać; użytkowanie jest mu zupełnie zabronione. Wierzycielowi zastawniczemu przysługuje skarga przeciw każdemu, nawet w dobrej wierze pozostającemu posiadaczowi rzeczy o jej zwrot, w razie utraty detencji rzeczy zastawionej. Obok prawa zastawu umownego i sądowego, tj. w drodze egzekucyi używanego istnieją pewne wypadki, gdzie takowe przysługuje wierzycielowi wprost z ustawy, a mianowicie:

a) takowe przysługuje dla zabezpieczenia pretensyi z tytułu czynszu wynajmującemu lub wydzierżawiającemu na wszystkich rzeczach ruchomych będących własnością lub powierzonych najemcy lub podnajemcy, względnie na bydle, narzędziach gospodarskich i owocach dzierżawcy lub poddzierżawcy, o ile takowe w obu wypadkach w chwili wyniesienia skargi o realizację prawa zastawu jeszcze tamże się znajdują, a zastawnikowi nie jest wiadomo, że takowe są własnością osób trzecich. Celem zabezpieczenia, że przedmioty te z gruntu nie zostaną usunięte, może zastawnik równocześnie z wniesieniem tej skargi żądać sądowego opisanie tych przedmiotów, czemu sąd na proste jednostronne żądanie zadosyć uczyni.

b) Najemca lub dzierżawca ma w razie, jeśli kontrakt dzierżawy jest do ksiąg gruntowych wpisany, ustawowe prawo zastawu dla pretensyi z tytułu odszkodowania za przedwczesne rozwiązanie kontraktu wskutek egzekucyjnej sprzedaży nieruchomości. Temu prawu zastawu przysługuje takie pierwszeństwo, jak gdyby zamiast kontraktu dzierżawy to właśnie prawo zastawu było w księgach hipotecznych zapisane.

c) Rządowe podatki za ostatnie trzy lata, datki konkurencyjne tudzież należitości z tytułu przeniesienia własności mają ustawowe prawo zastawu na nie-

Zabezpieczenie czynszu

1) Pretensja o przedwczesne rozwiązanie kontraktu

3) Podatki rządowe

*Wniosek
o zastawienie*

ruchomości, z której mają być opłacane i to z prawem pierwszeństwa przed wszystkimi wierzytelnościami hipotecznymi. Praktyczna przestroga stąd płynąca. Podatki zaległe za dalsze lata idą dopiero po wierzytelnościach hipotecznych.

d) Kto spotka na własnym lub dzierzawionym przez siebie gruncie cudze bydło, ma prawo dla zabezpieczenia szkody stąd zrządzonej zająć tyle sztuk, ile do zaspokojenia tej szkody potrzeba; na bydło tem uzyskuje on jednak prawo zastawu tylko w tym wypadku, jeśli w przeciągu ośmiu dni wniesie do sądu skargę o odszkodowanie lub o dozwoleń sprzedaży zastawu. Nawet w tym wypadku musi on przecież bydło zwrócić, jeśli ofiarują mu inne zabezpieczenie.

Obok rzeczy zmysłowych mogą być zastawione także niezmysłowe, mianowicie wierzytelności hipoteczne; jestto t. zw. superintabulacja. Jeśli wierzytelni zastawniczy zastaw dalej zastawia, to następuje podzastaw. Zawiadomiony o podzastawie dłużnik nie może swego wierzyciela zaspokoić inaczej, jak za zezwoleniem podzastawnika lub musi należytość zastawnika do depozytu sądowego złożyć.

Jeśli na kilku ciałach tabularnych ciąży prawo zastawu dla tejsamej wierzytelności, to stosunek ten nazywa się hipoteką łączną.

Prawo zastawu obejmuje obok rzeczy samej także jej przyrost i owoce jeszcze nie oddzielone, nie przechodzi jednak na sumy zastawcy od instytucji ubezpieczeń tytułem odszkodowania za spalony budynek należne, (chyba że takowy nie ma być odbudowany). Zastaw na samych przez dłuższy przeciąg czasu pobierać się mających owocach ustanowiony, np. na dochodzie z młyna, z gruntu, z domu itd. nazywa się sekwestracją.

4) zastaw bydła z warunkiem
płacenia skargi

superintabulacja; podzastaw

hipoteka łączna

sekwestracja

Na tejsamej rzeczy może ciążyć (zwłaszcza na nieruchomościach) prawo zastawu dla kilku wierzycieli. W takim razie obowiązuje zasada: prior tempore, potior iure; ten co później prawo zastawu uzyskał, może zaspokoić się z uzyskanej przez egzekucyjną sprzedaż ceny kupna tylko w takim razie, jeśli poprzedzający go wierzyciel zastawniczy w zupełności zaspokojony został. Jeśli po zaspokojeniu wszystkich zastawników pewna część tej ceny kupna pozostanie, to przypada ona właścicielowi rzeczy; jeśli cena kupna nie wystarcza na zaspokojenie wszystkich wierzycieli, to wprowadzie prawo zastawu wskutek egzekucyi gaśnie, ale niezaspokojeni zastawnicy zachowują swoje obligatoryjne prawo do dłużnika. Aby jednak zapobiedz, żeby który z poprzedzających wierzycieli zastawniczych nie przeprowadził na majątku nieruchomym egzekucyi wśród tak niekorzystnych konjunktur, że spodziewana niska cena kupna nie wystarczyłaby na zaspokojenie dalszych wierzycieli hipotecznych, mogą ci dalsi wierzyciele rzecz od egzekucyi przez to uchronić, że popierającemu egzekucyę wierzycielowi ofiarują zaspokojenie jego pretensyi; w takim razie nabywca tej wierzytelności wstępuje co do niej w miejsce hipoteczne zaspokojonego wierzyciela i zwleka z licytacją tak długo, aż okażą się szanse zaspokojenia z ceny kupna także dawniejszej jego pretensyi.

ROZDZIAŁ III.

Prawo obligatoryjne.

Część ogólna.

§ 29. Prawo obligatoryjne określa stosunki prawne powstałe ze zobowiązań, t. j. stosunek dłużnika do wierzyciela. Zobowiązanie powstaje z umowy, z ustawy lub z uszkodzenia. W każdym z tych wypadków dłużnik obowiązany jest wierzycielowi coś dać, zapłacić lub świadczyć, a wierzyciel może tego świadczenia sądownie się domagać. Jeśli każda ze stron jest i wierzycielem i dłużnikiem równocześnie (np. przy kupnie jestem dłużnikiem ze względu na cenę kupna, wierzycielem ze względu na prawo żądania, aby rzecz kupiona mi została oddana i *vice versa*), to zachodzi zobowiązanie obustronne.

§ 30. Umowa składa się z oferty i jej przyjęcia, jest zatem oświadczeniem zgodnej woli stron kontraktujących. Oferta ustna przestaje wiązać oferenta, jeśli natychmiast przyjętą nie została; oferta pisemna przestaje obowiązywać, jeśli oblat w przeciągu czasu do dwukrotnego porozumienia potrzebnego nie dał odpowiedzi. Dopóki oferta lub odpowiedź ofertę przyjmująca do rąk adresata nie dojdzie, może być skutecznie odwołaną. W drodze umowy mogą strony powyższe terminu ustawowe tudzież kwestyę odwołania unormować odmiennie.

Ustawa nie wymaga do oświadczenia zgodnej woli stron żadnych formalności, zgoda ta może więc być oświadczoną ustnie, pisemnie lub zapomocą znaków. Wyjątki: pisemnej formy wymaga kompromis i weksel; notaryalnej umowy majątkowej pomiędzy małżonkami, darowizna bez wręczenia rzeczy darowanej i umo-

wy zawierane osobiście przez głuchych nieumiejących czytać i ślepych nieumiejących pisać; sądowego zatwierdzenia wymagają odpłatne umowy z osobami pozostającymi pod władzą ojcowską, opiekuńczą lub kuratelarną. Jeśli umowa nastąpiła na piśmie, to o stosunku prawnym rozstrzyga sama tylko osnowa dokumentu a sąd nie dopuści wcale dowodu na okoliczność, że o poszczególne punkta ułożyły się strony inaczej przed lub równocześnie z podpisaniem umowy. Podpisany przez strony dokument zawierający główne punkta aktu prawnego nazywa się punktacją i stanowi ważną umowę; punkta nim nie objęte zostaną w braku porozumienia rozstrzygnięte według ustawy.

Kontraktami realnymi nazywają się wreszcie te cztery umowy, do których zawarcia nie wystarcza oświadczenie zgodnej woli wierzyciela i dłużnika, ale potrzeba nadto wręczenia rzeczy; są to: kontrakt pożyczki, wygodzenia, składu i zastawu.

§ 31. Obok głównego obowiązania określa umowa nieraz zobowiązania dodatkowe dłużnika. Tu należy szczególnie umowa co do wysokości odsetek zwłoki; takowe wynoszą z ustawy pięć a w sprawach handlowych sześć procent. Dalej może na znak zawarcia umowy być dany zadatek, który ma także to znaczenie, iż jeśli jeden z kontrahentów wskutek swej winy zobowiązania nie wykona, to drugi kontrahent zamiast żądać wypełnienia umowy lub dochodzić odszkodowania, może zatrzymać wzięty zadatek lub żądać zwrotu danego przez siebie zadatku w podwójnej wysokości. Pamiętać więc trzeba, że na zatrzymaniu zadatku nie potrzebuje kontrahent, który się zwłoki nie dopuścił, poprzestać, ale może on żądać pełnego odszkodowania. Kara umowna jest to z góry przez strony kontraktujące oznaczona wysokość szkody, ja-

punktacja

Zadatek

kara umowna

kiej może jeden kontrahent żądać od drugiego w razie niewykonania lub nienależytego wykonania umowy (np. spóźnienia w dostawie), zachowując obok tego prawo żądania wykonania pierwotnego świadczenia. Wyższej szkody, od oznaczonej karą umowną domagać się nie można, natomiast jeśli takowa jest za wysoką, sędzia może ją zniżyć; w sprawach handlowych rzecz się ma odmiennie. Ułożenie się o karę za zawód daje dłużnikowi prawo wyboru, czy zechce zobowiązanie wykonać, czy też zapłaceniem tej kary od takowego zupełnie się uchylić.

Jeśli w stosunku obowiązkowym jest kilka podmiotów zobowiązania np. jeśli kilka osób obowiązuje się dostarczyć jakąś rzecz, to trzeba rozróżnić, czy przedmiot świadczenia jest podzielny (zboże, węgiel), czy niepodzielny (obraz, dom). W pierwszym wypadku odpowiada każdy dłużnik tylko za swoją część, w drugim jak niemniej jeśli dłużnicy wyraźnie zobowiązali się solidarnie, odpowiada każdy nie tylko za siebie, ale i za swoich współdłużników, a wierzyciel może na którymkolwiek z nich dochodzić całej swojej pretensyi. Z mocy ustawy odpowiadają solidarnie:

a) osoby, które rozmyślnie popełniły przestępstwo lub wprowadzi nieumyślnie, ale współudział ich w zrzędzonej szkodzie nie da się oznaczyć;

b) opiekunowie lub kuratorowie wspólnie lub wskutek samowolnego podziału czynności majątkiem zarządzający;

c) dziedzice, którzy przyjęli spadek bez dobrodziejstwa inwentarza;

d) dłużnicy wekslowi.

Umowy, podobnie jak i akta prawne jednostronne (np. testamenta) mogą być zawarte pod pewnym warunkiem. Warunek jest to zastrzeżenie, mocą któ-

odpowiedzialność solidarna

regu skuteczność pewnego aktu prawnego zostaje uczyniona zależną od zajścia lub niezajścia pewnego zdarzenia, którego ziszczenie się jest niepewnem. Warunki mogą być dodatnie lub ujemne (np. jeżeli pewien fakt się zdarzy, lub się nie zdarzy), tudzież zawieszające lub rozwiązujące. W pierwszym wypadku prawo warunkowe wchodzi w życie dopiero ze ziszczeniem się warunku, np. kupuję konia żółtującego pod warunkiem, że choroba ta minie w ciągu tygodnia; jeżeli po tygodniu koń jest jeszcze chory, to umowa nie przysłała wcale do skutku; podobnie jeśli synowi obiecałem dać strzelbę, jeżeli zda egzamin, to niema on żadnego prawa do strzelby, dopóki egzaminu nie zdał. W wypadku warunku rozwiązującego zaś prawo wchodzi w życie już z chwilą zawarcia umowy, ale gaśnie ze ziszczeniem się warunku rozwiązującego, np. przyjmę oficjalistę do służby warunkowo w taki sposób, że jeśli zostanie mu udowodnionem popełnienie jakiegoś nadużycia, to kontrakt najmu usług się rozwiązuje.

§ 32. Umowa może być albo od początku nieważną, albo zostać unieważnioną przez akta prawne po jej zawarciu dokonane.

Nieważną jest umowa przedewszystkiem, jeśli jeden z kontrahentów nie miał zdolności do działania, np. jeśli by ją był zawarł małoletni z przekroczeniem granic, w obrębie których małoletni zobowiązywać się może, lub jeśli by ją zawarła pewna osoba w imieniu trzeciego, a w obu wypadkach ojciec lub opiekun, a względnie osoba trzecia ani z góry swego zezwolenia względnie pełnomocnictwa nie dała, ani też dokonanej już poprzednio czynności nie ratyfikowała. Ze względu na przedmiot świadczenia jest nieważną umowa dotycząca sprzedaży przez osoby nieupoważnione przed-

234

3
2
1
P

ni ważność umowy
1) w wypadku na nie zdolność kontrahenta do
działania

2) w wypadku na przedmiot nie możemy
podlegni umowie sprzedaży

miotów do uzbrojenia armii służących, dalej losów zagranicznych lub opłatnego pozbycia relikwii. Również nieważną jest umowa odnosząca się do rzeczy co do przedmiotu, ilości lub ceny zupełnie nieoznaczonych; mogą jednak być przedmiotem umowy rzeczy wzięte pod uwagę tak jak stoją lub leżą (cała trzoda owiec, połowa plonu pszenicy), a oznaczenie ceny może być pozostawione uznaniu osoby trzeciej lub unormowane według nieznanej bliżej ceny targowej. Ze względów prawa publicznego nieważne są wreszcie umowy następujące:

a) zastrzeżenie zapłaty za pośrednictwo w zawarciu małżeństwa;

b) wynagrodzenie, które sobie w umowie z chorym zastrzega lekarz za podjęcie się kuracji;

c) pozbycie spadku lub legatu, którego pozbywający się spodziewa po osobie jeszcze żyjącej;

d) umowa, mocą której ktoś się zobowiązuje nie stanąć do publicznej licytacji lub powyżej pewnej ceny nie licytować; tudzież wynagrodzenie za to umówione;

e) umowy pracodawców celem wspólnego obniżenia zapłaty robotnikom, lub narzucenia niekorzystniejszych warunków pracy, umowy robotników celem uzyskania podwyższenia płacy zapomocą strejków, tudzież umowy przemysłowców celem podwyższenia cen towaru na szkodę publiczności.

Ustawa z 1896 r. określa, że przez interes zawarty na raty należy rozumieć zawodowo wykonywaną sprzedaż rzeczy ruchomych, których cena ma być zapłaconą kwotami częściowymi (ratami), a rzecz zostaje kupującemu oddana przed zupełnem zapłaceniem ceny kupna. Jeśli — jak to dawniej zawsze bywało — sprzedawca na wypadek niezapłacenia raty zastrzegł

3) że względu na nieoznaczenie rzeczy

1) interes zawarty na raty

był sobie prawo odstąpienia od umowy, to w myśl tej ustawy musi zwrócić kupującemu zadek i otrzymane raty z odsetkami, kupujący zaś musi sprzedawcy zwrócić rzecz kupioną i zapłacić stosowne wynagrodzenie za jej używanie. Umowy sprzeczne z postanowieniami tej ustawy, przedewszystkiem umowa, że w razie zwłoki w zapłaceniu jednej raty, cena kupna jest płatna w całości lub że kupujący traci w tym wypadku wszelkie z kontraktu wynikające prawa — są nieważne.

Na mocy ustawy o nierzetelnem postępowaniu w czynnościach kredytowych z r. 1881 jest nieważna i karana jako przekroczenie umową, mocą której udzielający kredyt wyzyskuje lekkomyślność lub znane mu rozpaczliwe położenie, słabość lub wzburzenie umysłu, albo niedoświadczenie biorącego kredyt, a to w ten sposób, że każe sobie lub osobie trzeciej udzielić lub przyrzec korzyści, które swoim wygórowaniem są w stanie materialną ruinę biorącego kredyt spowodować lub powiększyć. Jeżeli dla zakrycia tej niedozwolonej czynności zawarto umową pozorną, — albo jeśli udzielający kredytu wymagał zapewnienia honorem lub przysięgą, że zobowiązanie dłużnika będzie wypełnione, to sąd karny skaze winnego tego przekroczenia na areszt aż do sześciu miesięcy i na grzywnę aż do dwóch tysięcy koron. Ustawa ta była pierwotnie wprowadzona jako ustawa państwowa z r. 1877 dla Galicyi, następnie została rozszerzona na całą Austryę; stała się ona wreszcie pierwowzorem niemieckiej noweli o lichwie z 1893 roku. Jej zaletą jest, że odnosi się ona nie tylko do kontraktu pożyczki, ale do wszelkich czynności kredytowych, a więc do t. zw. lichwy towarowej, do kupna na kredyt, do zaliczek dawanych najemnikom, do wyzysku popełnianego przez żądanie

wyzysk przy umowie

z góry kilku rat czynszu dzierżawnego. Ujemną jej stroną jest a) zbyt wielkie nagromadzenie takich momentów, jak ruina, nadmierność, wyzysk, przez co wiele wypadków lichwy uchodzi bezkarnie; b) postanowienie, że karygodność przekroczenia ustaje, jeśli wierzyciel zwróci dłużnikowi nadmiernie obliczone procenta, zanim oskarżyciel publiczny lub sąd karny dowie się o popełnieniu tego przekroczenia. Niemiecka nowela określa daleko lepiej istotę lichwy i nazywa to przekroczenie po imieniu; lichwa zachodzi według niemieckiego prawa, jeśli wierzyciel przy czynności prawnej w ten sposób wyzyskuje cudze nieszczęśliwe położenie, lekkomyślność lub niedoświadczenie, że każe sobie udzielić lub obiecać korzyści materyjalne, które zwyczajną stopę procentową tak dalece przekraczają, że stoją w jaskrawej dysproporcji do świadczenia wierzyciela.

W Galicyi i na Bukowinie jest na mocy ustawy o pijaństwie z 19 lipca 1877 niezaskarżalną pretensya z tytułu szynkowania na kredyt napojów gorących z wyjątkiem pretensyi do osób w domach zajezdnych goszczących), jeśli biorący kredyt w chwili otrzymania tych napojów już miał u szynkarza dług z tego samego tytułu pochodzący. Nieważnem jest również utrwalenie tych pretensyj zapomocą zastawu, poręki lub wystawienia osobnego dokumentu lub wekslu. — Utrzymującym szynkownie karanym za przekroczenie tej ustawy może władza polityczna odebrać koncesyę na szynk; temu, co w ciągu roku był za opilstwo trzy razy karany, może władza polityczna zabronić uczęszczania do szynkowni w miejscu jego zamieszkania i najbliższej okolicy.

Umowa pierwotnie ważna może być później unieważnioną wskutek tego, że przedmiot umowy został

ustawa o lichwie niemieckiej

ustawa o pijaństwie

z obiegu wycofany, np. wskutek wydania zakazu wywozu paszy lub zamknięcia importu mleka na czas cholery. Jeśli jednak dostawca zobowiązał się przedmiot dostarczyć bez względu na podobne zakazy, to musi dać odszkodowanie za niewykonanie kontraktu.

Umowa może być unieważniona z powodu przymusu lub podstępu tylko w tym wypadku, jeśli się takowego jeden z kontrahentów na drugim dopuścił, lub jeśli wiedział, że drugi kontraktujący pod wpływem przymusu lub podstępu przez trzecią osobę spowodowanego działa, a błąd dotyczy istotnych własności rzeczy. Błąd niewywołany przez drugiego kontrahenta lub błąd nieistotny przez niego wywołany nie daje prawa unieważnienia umowy.

Jeśli świadczenie jednego kontrahenta przy umowach odpłatnych nie wynosi ani połowy wartości świadczenia drugiego kontrahenta, to ten ostatni może żądać unieważnienia umowy z powodu pokrzywdzenia ponad połowę wartości; strona przeciwna może jednak utrzymać umowę w mocy, jeśli swoje świadczenie uzupełni aż do zrównania z wartością świadczenia drugiego kontrahenta. Przy ważniejszych kontraktach jednak strony zazwyczaj zrzekają się zgodnie prawa unieważnienia umowy z powodu podstępu (błędu) i pokrzywdzenia ponad połowę wartości.

§ 33. Utrwalonem może być zobowiązanie albo przez ustanowienie prawa zastawu, albo przez poręczenie. Poręczenie jest to akt prawny, mocą którego osoba trzecia obowiązuje się wierzyciela zaspokoić na wypadek, gdyby pierwotny dłużnik swego zobowiązania nie wykonał. Wierzyciel może więc ręczyciela dopiero wtedy zapozwać, jeśli dłużnik pierwotny świadczenia nie uiszczył; wyjątek od tej zasady zachodzi w tym

poręczeniu

wypadku, jeśli dłużnik popadł w konkurs lub jeśli jego miejsce pobytu w czasie płatności długu jest nieznane, a na wierzycielu żadna niedbałość nie ciąży. Z pomiędzy kilku ręczycieli każdy odpowiada samodzielnie za całą sumę; nie uwalnia również ręczyciela od odpowiedzialności ta okoliczność, że zobowiązanie dłużnika głównego jest z powodu jego braku zdolności do działania (np. małoletności) nieważnem. Ręczyciel, który wierzyciela zaspokoił, wstępuje w prawa tego ostatniego do dłużnika, nie powinien go jednak zaspokoić bez porozumienia się z dłużnikiem, inaczej bowiem naraża się na to, że dłużnik może przeciwstawić tej skardze regresowej te wszystkie zarzuty, któreby były prawem wierzyciela ubezwładniły.

§ 34. Przemiana zobowiązania następuje wskutek:

a) nowacyi, mianowicie jeśli strony zgodnie zmieniają tytuł zobowiązania (np. pożyczający uiszcza częściową upłatę wierzycielowi a na resztę wystawia weksel) lub przedmiot świadczenia (np. dłużnik konwertuje za zgodą wierzyciela pięcioprocentową pożyczkę bankową na czteroprocentową o dłuższym okresie amortyzacji). Wskutek nowacyi gaśnie zupełnie dawne zobowiązanie, a powstaje zupełnie nowe: wszelkie dodatkowe umowy do pierwotnego zobowiązania (zastaw, poręczenie, kara konwencyonalna) gasną z niem razem, o ile wyraźnie nie zostały utrzymane w mocy.

b) Wskutek ugody, tj. aktu prawnego, mocą którego strony nawzajem sobie coś ze swych spornych lub wątpliwych pretensyj ustępują, np. nabywca konia zrzeka się za pewnem opustem z ceny kupna prawa pociągania sprzedawcy do odpowiedzialności za wady konia.

c) Wskutek kompromisu. Kompromis jest to zgodne zdanie się stron na poddanie spornego stosun-

ku prawnego, lub sporów, któreby mogły w przyszłości z niego wyniknąć, orzeczeniu sądu polubownego; kompromis wymaga do swej ważności zawarcia na piśmie. Nikt nie ma obowiązku funkcji sędziego polubownego przyjmując, urzędnikom sędziowskim nawet niewolno ich przyjmować; z ważnych przyczyn może sędzia polubowny ten urząd złożyć. Jeśli strony nie postanowiły w zapisie na sąd polubowny, w jaki sposób tenże złożony zostanie, to każda strona wybiera jednego arbitra, a ci arbitrzy superarbitra. Jeśli arbitrzy nie mogą się zgodzić na superarbitra, to na żądanie jednego z nich zamianuje superarbitra ten sąd, któryby był kompetentnym do rozstrzygnięcia sprawy, gdyby zapisu na sąd polubowny nie było. Sąd ten może na żądanie jednej ze stron w następujących wypadkach orzec, że kompromis traci skuteczność:

a) jeśli sędzia polubowny miał być mianowany przez strony wspólnie, a one nie chcą się zgodzić na jego osobę;

b) jeśli mianowany przez stronę arbiter (względnie wybrany lub przez sąd mianowany superarbiter) umrze, lub składa funkcję sędziego polubownego.

Sędzia polubowny zastosuje się w przeprowadzeniu sporu do sposobu postępowania zgodnie przez strony wskazanego, a w braku tej zgody, postępuje w przeprowadzeniu sporu według swobodnego uznania. Ma on strony przesłuchać i zbadać stan sprawy, która spór spowodowała. Jeśli jedna ze stron nie chce wdać się w spór, to ma on przeprowadzić postępowanie tylko z drugą stroną. Świadków lub rzeczoznawców ma sędzia polubowny przesłuchać bez odbierania od nich przysięgi; gdyby uważał przesłuchanie pod przysięgą za konieczne, to musi odnieść się do sądu państwowego, aby ten tego przesłuchania

dokonał. Jeśli jest więcej niż dwóch sędziów polubownych, to orzeczenie (wyrok) musi zapaść bezwzględną większością głosów, to jest, musi się za niem oświadczyć więcej niż połowa głosów.

Jeżeli strony w kompromisie nie zastrzegły sobie prawa unieważnienia wyroku sądu polubownego przez sąd polubowny wyższej instancji, to orzeczenie jego ma dla stron znaczenie prawomocnego wyroku sądowego i stanowi tytuł egzekucyjny. Orzeczenie to może jednak być przed sądem państwowym pierwszej instancji zaczepione tak z powodu błędów formalnych, jak i z tego tytułu, że się sprzeciwia bezwzględnie obowiązującym przepisom prawnym.

d) Wskutek cesyi. Jeśli wierzyciel swoją pretensję ustępuje trzeciej osobie, to ten akt prawny nazywa się cesją. Nowy wierzyciel (cesyonaryusz) ma takie same prawa do dłużnika, jak cedent i na takiesame zarzuty jest wystawiony; jeśli by nabyta pretensja okazała się nieściągalną, to ma on regres do cedenta, ale tylko do wysokości tej kwoty, za jaką tę pretensję nabył, choćby ona nominalnie więcej wynosiła. Dopóki dłużnik o dokonaniu cesyi nie został uwiadomiony, może on swój dług pierwszemu wierzycielowi ważnie uiścić; od chwili uwiadomienia ma on zapłacić tylko nowemu wierzycielowi, a w razie wątpliwości złożyć dług do depozytu sądowego.

e) Wskutek przekazu (asygnacji). Tak jak cesya jest przemianą zobowiązania wskutek wstąpienia nowego wierzyciela w stosunek obowiązkowy, tak przekaz jest taką przemianą wskutek wstąpienia nowego dłużnika w miejsce pierwotnego. Podczas gdy jednak cesya nie wymagała zezwolenia dłużnika, któremu osoba wierzyciela jest zazwyczaj obojętna, to przekaz jest skutecznym tylko o tyle, o ile wierzyciel na pod-

stawienie nowego dłużnika (przekazanego) się zgodzi, być bowiem może, że ten jako niewypłacalny nie daje wierzycielowi dostatecznych gwarancyj. Jeśli wierzyciel na przekazanego dłużnika się zgodził, to mimo to zachowuje na wypadek nieuiszczenia świadczenia przez tego ostatniego swoje prawo do pierwotnego dłużnika, chyba że go od wszelkiego zobowiązania uwolnił.

§ 35. Zobowiązanie zostaje umorzone (gaśnie) przez

a) wykonanie świadczenia, a więc zapłatę, wykonanie obstalunku, dostarczenie towaru itd. Wierzyciel nie jest obowiązany ani przyjąć innego przedmiotu w miejsce należnego świadczenia, ani w innym miejscu lub czasie, niż umowa lub ustawa wymaga, ani przyjmować długu na raty; nie może jednak odmówić przyjęcia, jeśli płaci mu osoba trzecia za zgodą dłużnika. Płacący ma prawo żądania pokwitowania i zwrotu skryptu dłużnego, jeśli takowy został wystawiony, względnie pozwolenia, aby sam częściową upłatę na tym skrypcie uwidoczniał. Co do należności płatnych w pewnych częstszych terminach, jakoto z tytułu alimentów, czynszów, rent itd. istnieje domniemanie (nie dowód), że jeśli wierzyciel pokwitował należność późniejszą, to i poprzednia została uiszczona.

b) Przez depozycję sądową. Jeśli zobowiązanie nie może być wykonane, ponieważ wierzyciel jest nieznany, nieobecny, przyjąć świadczenia nie chce itd., to dłużnikowi przysługuje prawo uwolnienia się od wszelkiego zobowiązania przez złożenie długu w depozycję sądową lub jeśli się rzecz należąca do tego nie nadaje, przez zażądanie od sądu, aby zarządził przechowanie rzeczy u trzeciej zaufanej osoby.

Wykonanie świadczenia, a więc zapłatę,
wykonanie obstalunku, dostarczenie towaru
itd. wierzyciel nie jest obowiązany
ani przyjąć innego przedmiotu w miejsce
należnego świadczenia, ani w innym
miejscu lub czasie niż umowa
lub ustawa wymaga.

c) Przez kompensację, tj. wzajemne potrącenie pretensyj dwóch osób, z których każda jest równocześnie i wierzycielem i dłużnikiem. Do kompensacji nadają się tylko wierzytelności wzajemne, dające się udowodnić, płatne i jednogatunkowe; wyłączone od kompensacji ze względu na niebezpieczeństwo obrotu są przedmioty wzięte w przechowanie, samowolnie zabrane lub pożyczone.

d) Przez zrzeczenie się ze strony uprawnionego, przez połączenie wierzytelności i długu w jednej osobie, przez przypadkowe zniszczenie przedmiotu świadczenia.

e) Przez upływ czasu, ustawą lub umową do wykonania pewnego prawa zakreślonego, np. skarga z tytułu depozytu może być wyniesioną tylko w przeciągu 30 dni od zwrotu rzeczy.

f) Przez przedawnienie.

Przedawnienie jest to utrata pewnego prawa wskutek niekorzystania z takowego przez dłuższy przeciąg czasu; z utratą tą często, ale nie zawsze idzie w parze nabycie tego samego prawa przez inną osobę zapomocą zasiedzenia. Obie te instytucje prawne dążą do pogodzenia stanu faktycznego ze stanem prawnym i nadania pierwszemu cechy prawnej. Z reguły przedawnienia każde prawo majątkowe prywatne przez niekorzystanie z niego przez lat trzydzieści; trzyletniemu przedawnieniu ulegają pretensje z tytułu poszczególnych zaległych rocznych opłat, procentów, rent lub prestacji, dalej prawo żądania unieważnienia rozporządzenia ostatniej woli, żądania legitymy lub jej uzupełnienia, prawo odwołania darowizny z powodu niewdzięczności obdarowanego, unieważnienia umowy z powodu pokrzywdzenia ponad połowę wartości, unieważnienia podziału rzeczy wspólnej, unieważnienia umowy z powodu istotnego błędu, wywołanego nie-

Przedawnienie nie jest to utrata
pewnego prawa wskutek
niekorzystania z takowego przez
dłuższy czas, z utratą tego prawa

Przedawnienie jest utrata
pewnego prawa wskutek
niekorzystania z takowego
przez dłuższy czas, z utratą
tego prawa

umyślnie przez drugiego kontrahenta, wreszcie przedawnienia każda skarga o odszkodowanie w trzy lata od chwili, kiedy poszkodowany o szkodzie się dowiedział, a prawo służebności, przez niekorzystanie z niego przez trzy lata od chwili, kiedy obciążony wykonaniu służebności się sprzeciwił. Ażeby zapobiedz szkodliwym następstwom przedawnienia, trzeba takowe przerwać. Przerwanie przedawnienia następuje albo przez uznanie zobowiązania przez dłużnika, albo przez wytoczenie i popieranie skargi przez wierzyciela.

§ 36. Jeśli umowa nie została z winy jednego z kontrahentów wykonaną, to drugi ma prawo żądać obok jej wykonania jeszcze odszkodowania za niewykonanie jej w należytych czasie, miejscu i w należyty sposób. Oprócz tego może szkoda nastąpić w skutek bezprawnego działania lub zaniedbania pewnej osoby albo w skutek przypadku. Przypadkiem nazywamy wszelkie zdarzenie szkodę za sobą pociągające, którego nie można przypisać winie pewnej oznaczonej osoby, bez względu na to, czy ona sama, czy ktoś trzeci czy wreszcie natura to zdarzenie wywołała; za przypadek nie odpowiada nikt, szkoda przez przypadek zrzędzona spada w zupełności na tego, kto takowemu uległ.

Bezprawne działanie lub zaniedbanie zaś, o ile wynikło ze złego zamiaru, nazywamy podstępem, o ile zaś wynikło z niedbałości lub lekkomyślności winą. Podstęp lub winą są więc w prawie austriackim koniecznymi warunkami obowiązku do zwrotu szkody. Szkoda zaś da się w dwojaki sposób określić; albo jest to materialna strata, rzeczywiście wyrządzona w cudzym majątku, albo jest to zysk nieosiągnięty (np. stangret okulał konia, za którego zapłaciłem 300 złr., ale którego w parze z innym moim koniem byłbym każdej chwili sprzedał dużo drożej).

podstęp a winą

Jeśli szkoda wynikła ze złego zamiaru lub winy ciężkiej, (grubego niedbalstwa, tj. takiego, którego nawet człowiek o zwyczajnych zdolnościach i zwykłej przeczorności nie byłby się dopuścił), to poszkodowanemu należy się zarówno zwrot szkody rzeczywiście zrządzonej jak i zysk nieosiągnięty; jeśli wina była lekka, to pociąga za sobą tylko obowiązek do zwrotu rzeczywiście wyrządzonej szkody.

Część szczegółna.

§ 37. Przy kontrakcie kupna — sprzedaży sprzedający obowiązuje się dostarczyć rzecz na własność, kupujący zapłacić oznaczoną cenę kupna. Własność przechodzi na kupującego dopiero w skutek tradycji rzeczy. Pożytki, które rzecz przynosi, należą się kupującemu od chwili, kiedy rzecz według umowy wręczona być miała, choćby to nawet w rzeczywistości nie nastąpiło. Co się tyczy pytania, kto ponosi niebezpieczeństwo zniszczenia lub zepsucia się rzeczy bez winy którejkolwiek strony, to w braku odmiennej umowy, jeśli termin oddania był oznaczony, ponosi sprzedawca niebezpieczeństwo przypadkowego zepsucia się rzeczy aż do umówionego terminu, kupujący zaś tylko wtedy, jeśli rzeczy kupił na hurt; w obu tych wypadkach jednak kupno będzie uważane za niezawarte, jeśli rzecz kupiona straciła przeszło połowę na wartości. Jeśli zaś strony nie ułożyły się co do terminu oddania rzeczy, to zarówno ryzyko zniszczenia rzeczy powyżej połowy wartości jak i pożytki z rzeczy czerpane przechodzą na kupującego dopiero z rzeczywistym jej oddaniem. Strony kontraktujące mogą się ułożyć, że cena kupna nieruchomości nie będzie

zapłaconą naraz, ale że będzie spłacaną przez szereg lat w równych kwotach razem z odsetkami od dłużnego jeszcze kapitału. W ten sposób człowiek przedsiębiorczy może z małym kapitałem rzucić się na takie kupno nieruchomości, które w zasadzie przekraczałoby jego finansowe siły. Na tej zasadzie została przez krajową ustawę z r. 1905 wprowadzona instytucja t. zw. włości rentowych.

Sprzedający rzecz odpowiada z mocy ustawy za to, że takowa nadaje się do zwyczajnego użytku; odpowiada on za zatajone wady tej rzeczy, tudzież za to, że rzecz posiada rzeczywiście wyraźnie umówione zalety. Jeśli okaże się, że rzecz sprzedana ma niedającą się usunąć i wykluczającą zwyczajny z niej użytek wadę, to nabywca może zażądać unieważnienia kontraktu, jeśli zaś wada da się usunąć lub zastąpić, to ma on prawo żądania jej usunięcia lub zniżenia ceny, a nadto w obu wypadkach prawo do odszkodowania. Prawa te musi jednak nabywca wykonać najdalej w ciągu sześciu miesięcy, a jeśli chodzi o nieruchomości w ciągu trzech lat od tradycji rzeczy.

Dla zapewnienia bezpieczeństwa obrotu w handlu bydlętem stawia ustawa domniemanie, że jeśli sprzedane bydle w pewnym czasie okresie po tradycji zachoruje, to było już chore w chwili tradycji i temsamem prawo zwrócenia tej sztuki jest uzasadnione pod warunkiem, że nabywca zaraz po przekonaniu się o chorobie bydlęcia zawiadomi o takowej sprzedawcę, a w jego nieobecności właściwy sąd lub rzeczoznawców celem skonstatowania tej wady. Jeśli nabywca tej przeczności zaniecha, będzie musiał udowodnić, że rzecz już w chwili tradycji te wady posiadała; w każdym jednak razie przysługuje sprzedawcy możność udo-

wodnienia, że wada powstała dopiero po dokonaniu tradycyi. Domniemania te są następujące:

jeśli u świń okaże się wągrowaczna, u owiec ospa lub parchy w terminie ośmiu dni, a motylca i choroba robaczna we dwa miesiące; u bydła gruźlica w terminie 30 dni; u koni mułów i osłów zołzy podejrzane, nosaczna lub dychawica w przeciągu piętnastu dni, a wartogłowiecie (koler), tylnak, szal okresowy, piękna ślepota lub miesięczna ślepota w ciągu 30 dni, wreszcie jeśli jakiegokolwiek bydle w przeciągu dwudziestu czterech godzin od tradycyi zachoruje lub padnie, —

to ustawa domniemywa, że było chore już w chwili tradycyi i że wskutek tego odpowiedzialność (ewikcja) sprzedawcy, za te t. zw. wady zwrotne jest uzasadniona.

Dodatkowemi umowami przy kupnie mogą być prawo odkupna, odprzedaży (obydwa tylko co do nieruchomości) i prawo pierwszeństwa przy kupnie. — Wszystkie te prawa są czysto osobiste, niepozbywalne, ale mogą być wpisane w księgach gruntowych na karcie ciężarów. Uprawniony z prawa pierwszeństwa przy kupnie może żądać, aby rzecz jemu sprzedaną została, jeśli on takiesame warunki ofiaruje, jak inny oferent; prawo to może wszakże być wykonane co do rzeczy ruchomych tylko w przeciągu dwudziestu czterech godzin, odnośnie do nieruchomości w przeciągu trzydziestu dni od zawiadomienia o zamierzonej sprzedaży.

§ 38. Pożyczka, jest to danie rzeczy znikomych na własność z obowiązkiem dłużnika do zwrotu rzeczy tego samego rodzaju. Kontrakt zatem, który w życiu codziennem pożyczką nazywamy, nie jest pożyczką, tylko kontraktem wygodzenia. Zaciągnięcie pożyczki

kontrakt wygodzenia

można udowodnić wszelkimi środkami dowodowymi, najlepiej do tego się nadaje skrypt dłużny, który musi być albo własnoręcznie przez dłużnika podpisany, albo przez niego znakiem ręcznym zaopatrzony i sądownie lub notaryalnie legalizowany.

Odsetkami nazywamy kwotę pieniężną, którą dłużnik obowiązuje się zapłacić wierzycielowi w zamian za udzielenie mu kapitału pożyczkowego. Jeżeli wypożyczony kapitał zostaje wierzycielowi razem z odsetkami zwrócony przez dłużnika w przeciągu dłuższego czasu w równych ratach, to nazywamy to pożyczką amortyzacyjną. Nowsze ustawodawstwo dąży do tego, żeby zakazać zaciągania na nieruchomości wiejskie innych pożyczek, jak amortyzacyjnych, tudzież takich, w których wypowiedzenie pożyczki zależałoby od dowolności wierzyciela. Konwersją jest zamiana pożyczki hipotecznej na inną, niższo-procentową pożyczkę; zamiana taka korzysta z ulg stemplowych. — Kontraktem renty nareszcie nazywamy umowę, mocą której jeden kontrahent daje drugiemu pewną kwotę pieniężną (na przepadłe), a ten drugi obowiązuje się w zamian wypłacać mu pewną stałą kwotę aż do śmierci, lub do innego ustanowionego czasokresu w pewnych stałych terminach. Taka renta może pochodzić z najróżniejszych tytułów prawnych, tak np. dług państwa w postaci renty pochodzi z kontraktu pożyczki przyobleczonej jednak w formę prawa publicznego; renta jako dożywocie może pochodzić z kontraktu ubezpieczenia na życie, z zapisu lub z innych jeszcze prawnych tytułów.

§ 39. Najem i dzierżawa jest to udzielenie prawa korzystania z rzeczy cudzej niezużywalnej za pewną opłatą; jeżeli korzyść ta ma polegać głównie na pobieraniu pożytków, to zachodzi kontrakt dzierżawy,

zresztą kontrakt najmu. Wynajmujący lub wydzierżawiający niekoniecznie jest właścicielem rzeczy; musi on rzecz oddać i utrzymywać w stanie zdolnym do użytku i pozostawić dzierżawcy jej używanie na cały czas kontraktu w jak najobszerniejszym zakresie, byle tylko substancja rzeczy nie została naruszona. Wszelkie koszty utrzymania rzeczy ciążyą więc na wynajmującym lub wydzierżawiającym; dzierżawca ma tylko dostarczyć materiału do zwyczajnej naprawy budynków gospodarskich, o ile ten materiał na gruncie się znajduje, wszelkie inne naprawy są obowiązkiem wydzierżawiającego, a więc usunięcie przyniesionych przez wodę kamieni lub piasku, ochrona brzegów, stawianie pieców itd.; rzeczą dzierżawcy jest tylko zawiadomić wydzierżawiającego o potrzebie tych reperacji. Jeśli najemca lub dzierżawca sam takowych dokona, to ma prawo żądania ich zwrotu, o ile rzecz przez to niewątpliwie na wartości zyskała, musi jednak tego zwrotu zażądać sądownie najpóźniej w sześć miesięcy po upływie dzierżawy. Ciężary i opłaty od rzeczy najętej należne ponosi wynajmujący, przy dzierżawie zaś w braku odmiennej umowy ponosi wszystkie ciężary z wyjątkiem długów hipotecznych dzierżawca; tylko jeśli dzierżawa została zawarta na podstawie szczegółowego obrachunku dochodów i rozchodów, to ponosi on tylko ciężary wyraźnie przy tym obrachunku od dochodów strącone. Opłaty ciążące na owocach, a nie na substancji, jak np. podatek dochodowy, ponosi zawsze dzierżawca. Prawo żądania od wydzierżawiającego zwrotu zapłaconych za niego ciężarów nie ulega sześciomiesięcznej prekluzji.

Dzierżawca i najemca mają prawo dać rzecz w podnajem lub poddzierżawę, o ile im to wyraźnie zabronione nie zostało; od tego stosunku należy je-

dnak odróżnić ustąpienie (cessyę) praw z kontraktu najmu lub dzierżawy płynących.

Kontrakt dzierżawy jest stosunkiem obligatoryjnym, nadaje więc dzierżawcy tylko prawo żądania pewnego świadczenia od wydzierżawiającego, ale nie nadaje rzeczowego prawa na gruncie, któreby każda trzecia osoba uznać i szanować musiała. Stąd też nowonabywca gruntu może od najemcy lub dzierżawcy domagać się zwrotu dzierżawionej rzeczy bez względu na okres czasu, na jaki dzierżawa była przez dawnego właściciela zawarta, ten bowiem nie przez niego zawarty kontrakt nie wiąże nabywcy (Kauf bricht Miethe); ale musi on go w takim razie dzierżawcy w ustawowym terminie (sądownie) wypowiedzieć. W takim wypadku ma dzierżawca tylko prawo do żądania odszkodowania od (zazwyczaj niewypłacalnego) pierwotnego wydzierżawiającego (właściciela) za niedotrzymanie kontraktu. Aby się od tej niepewności uchronić, może on uzyskać wpisanie swojego prawa najmu lub dzierżawy do ksiąg gruntowych, wskutek czego obowiązek dotrzymania kontraktu przechodzi na każdego nowonabywcę nieruchomości z wyjątkiem tego, który ją kupił na przymusowej sądowej licytacji.

Głównym obowiązkiem najemcy i dzierżawcy jest płacenie czynszu i to z reguły w półrocznych ratach. Umówione płacenie czynszu z góry jest dla dzierżawcy ryzykowne, bo w razie egzekucyjnej sprzedaży jest ono wobec nowonabywcy bezskuteczne. Ażeby sobie na ten wypadek przynajmniej wobec późniejszych wierzycieli pretensję z tytułu zapłacenia rat z góry zabezpieczyć, powinien się dzierżawca postarać o ich zapisanie do ksiąg gruntowych; w takim razie na wypadek sprzedaży nieruchomości będzie miał dzierżawca lub najemca lepsze od późniejszych wierzycieli miejsce

w hipotece. Zapłacenie jednej raty z góry mu nigdy nie szkodzi, bo nowonabywca nie może go odrazu usunąć, tylko musi wpraw kontrakt wypowiedzieć, a rata ta i tak aż do skuteczności wypowiedzenia stałaby się płatną.

Obowiązek płacenia czynszu odpada zupełnie, jeśli wskutek nieprzewidzianych przyczyn, jak wylewów, gradu, wojny, zupełnego nieurodaju i t. d. dzierżawca zupełnie korzystać z gruntu nie może. Jeśli w skutek takich zdarzeń rzecz tylko częściowo pewien użytek przynosi, to najemca może żądać odpowiedniego zniżenia czynszu, dzierżawca zaś tylko pod następującymi warunkami:

a) że kontrakt dzierżawy był zawarty nie na dłużej niż na jeden rok, tudzież

b) że wskutek tych wydarzeń dochód z gruntu w porównaniu z wydatnością przeciętnego roku obniżył się przeszło o połowę.

Strony mogą kwestyę opustu czynszu ułożyć odmiennie; jeśli by dzierżawca przyjął na siebie niebezpieczeństwo wszystkich bliżej nieoznaczonych szkód, to przecież ustawa każe pod tem zastrzeżeniem rozumieć tylko szkody wynikające z pożarów, ulew, wylewów lub gradu, chyba że wyraźnie umowa stanowi, że dzierżawca przejmuje ryzyko także wszelkich innych wypadków. Gdyby jednak uległy zniszczeniu owoce już od gruntu odłączone, to klęska ta dotyczy tylko dzierżawcy, a nie gruntu, przeto nie daje prawa do opustu. W każdym wypadku prawo do opustu jest zależne od natychmiastowego zawiadomienia wydzierżawiającego o klęsce tudzież od zażądania skonstatowania szkody przez sąd lub dwóch rzeczoznawców, o ile fakt ten nie jest notorycznym.

Celem zabezpieczenia pretensyi swej z tytułu czynszu ma wydzierżawiający i wynajmujący ustawowe prawo zastawu bliżej na str. 50 określone.

Po upływie kontraktu ma najemca lub dzierżawca zwrócić rzecz w takim stanie, w jakim ją (ewentualnie stósownie do sporządzonego inwentarza) objął; ustawa domniemywa, że ją objął w stanie zdatnym do użytku i w średniej jakości. Grunta muszą być oddane uprawne odpowiednio do pory roku, choćby nawet były przejęte w stanie nieuprawnym; za uprawę należy się dzierżawcy zwrot poniesionych kosztów, może jednak dzierżawca uchylić się od tego obowiązku przez to, że swemu następcy pozwoli zawczasu uprawy dokończyć. Dla zapobieżenia szykanom zabrania ustawa dzierżawcy wyraźnie uchylać się od zwrotu rzeczy zarzutem prawa retencji, kompensacyi lub nawet własności rzeczy. Nie odpowiada on za przypadkowe lub ze zwyczajnego użytku wynikające popsucie się rzeczy, n. p. za gnicie dachu; wydzierżawiający może swoich pretensyj z tytułu uszkodzenia dochodzić najpóźniej w przeciągu roku od odebrania przedmiotu. Za przypadek odpowiada dzierżawca tylko w razie dzierżawy na podstawie otaksowanego inwentarza, zwłaszcza żywego, musi bowiem zwrócić taką samą ilość sztuk takiego samego gatunku i dobroci. Eisern Vieh stirbt nie.

Kontrakt najmu i dzierżawy gaśnie:

- a) przez przypadkowe zupełne zniszczenie rzeczy;
- b) przez upływ czasu, na jaki był zawarty. Mimo zawarcia go na pewien czas należy często z mocy wyrażonej lub dorozumianej umowy poprzednio kontrakt wypowiedzieć, inaczej bowiem będzie on uważany za przedłużony milcząco. Takie przedłużenie ma miejsce i w tym wypadku, gdzie wypowiedzenie wprawdzie nie było konieczne, ale dzierżawca po upływie kontraktu dalej

rzeczy używa, a właściciel przeciw temu nie oponuje, mianowicie, jeśli w przeciągu czternastu dni od upływu terminu kontraktu żadna ze stron nie wniosła skargi o wzrost względnie odebranie przedmiotu najmu lub dzierżawy, albo też, jeżeli wprowadzie wypowiedzenie nastąpiło, ale w przeciągu 14 dni po upływie terminu do zwrotu rzeczy najętej nie zażądano sądownie jej odbioru. Wszelkie poprzednio ułożone warunki umowy dotyczą także jej milczącego przedłużenia, z tą różnicą, że dzierżawa jest uważana jako przedłużona na jeden rok, a jeśli w tym okresie czasu pożytków z rzeczy osiągnąć jeszcze nie można (np. chmielnik lub winnica zniszczona), na czas do osiągnięcia tych pożytków potrzebny; najem zaś uważa się za przedłużony na pół roku, jeśli czynsz jest płatny rocznie lub półrocznie, a krótsze kontrakty najmu jako przedłużone na czas pierwotnie umówiony;

c) przez wypowiedzenie rozwiązuje się kontrakt, jeżeli najem lub dzierżawa zostały zawarte na czas nieoznaczony. Może ono nastąpić sądownie lub pozasądownie (§ 560 — 576 procedury cywilnej). Sądowe wypowiedzenie musi zawierać żądanie, żeby sąd nakazał stronie przeciwnej albo pod rygorem egzekucji przedmiot dzierżawy lub najmu w oznaczonym czasie oddać (względnie odebrać), albo wnieść sądownie przeciw wypowiedzeniu zarzuty w ciągu trzech, ewentualnie ośmiu dni. Pozasądownie może wypowiedzenie nastąpić albo przez notariusza, albo wprowadzie w inny sposób, musi ono jednak opierać się na dokumentach, których moc dowodowa nie podlega wątpliwości, tudzież musi ono być dokonane w wymaganych przez ustawę terminach. Kto takie wypowiedzenie odebrał, a uważa je za bezprawne, musi w ciągu trzech, ewentualnie ośmiu dni wnieść przeciw niemu swoje zarzuty

w sądzie, a to pod tym rygorem, że w przeciwnym wypadku wypowiedzenie nabierze mocy prawnej.

Wypowiedzenie jest skutecznem z reguły dopiero po upływie pewnego czasu; dzierżawa musi mianowicie w zasadzie być wypowiedziana na sześć miesięcy naprzód. W następujących wypadkach jednak wolno każdej ze stron w drodze wypowiedzenia umowę nających zerwać, mianowicie dzierżawcy lub najemcy wolno to zrobić:

- α) jeśli przedmiot wskutek swoich złych własności nie nadaje się wcale do zwyczajnego użytku (np. w skutek zbytnej wilgoci lub zbytnej ilości wstrętnych owadów: orzeczenie N. Tryb. z 1 sierpnia 1882).
- β) jeśli jej wynajmujący lub wydzierżawiający nie utrzymuje w stanie do użytku zdatnym;
- γ) jeśli znaczna część przedmiotu bez winy najemcy lub dzierżawcy do użytku przez dłuższy czas się nie nadaje.

Wynajmujący lub wydzierżawiający może zaś zerwać umowę:

- α) jeśli druga strona używa rzeczy w sposób znacznie szkodliwy, np. wycina las, sprzedaje ziemię urodzajną pod inspekta;
- β) jeśli mimo wezwania zalega z dwiema ratami czynszu;
- γ) jeśli najęty budynek musi być na nowo postawiony (nie naprawiony).

§ 40. Zapomocą kontraktu najmu usług obowiązuje się jedna osoba drugiej za pewną umówioną cenę świadczyć bądź pewną pracę w ogólności, bądź rezultat tej pracy, np. zrobić ubranie z dostarczonego jej przez najemcę materiału, wybudować dom. Ustawa poddaje tym samym zasadom prymity-

tywną pracę jak i najtrudniejsze świadczenia, np. prowadzenie procesu, kuracyi, pośrednictwo w sprzedaży itd. Obowiązkiem najętego jest w obu wypadkach świadczyć oznaczone umową usługi, względnie wykonać zamówiony przedmiot. Jeśli tenże do użytku się nie nadaje lub wyraźnym postanowieniom umowy nie odpowiada, np. jeśli zamówiony plan lasu jest źle zrobiony, to ustawa daje najemcy (wbrew ogólnej zasadzie, że wierzyciel tylko wykonania umowy żądać może) prawo wyboru, czy zechce od umowy zupełnie odstąpić a więc rzeczy zamówionej nie przyjąć, co też żądać jej poprawienia i odpowiedniego zniżenia ceny. Jeśli wady przedmiotu nie są istotne lub sprzeczne z wyrażoną umową, to najemca ma tylko to ostatnie prawo. Gdyby wykonanie roboty stało się niemożliwym wskutek przypadku, to najęty wprawdzie zostaje zwolniony od obowiązku świadczenia, ale nie ma prawa do zapłaty.

Robotę zamówioną może najęty powierzyć podstawionej za siebie trzeciej osobie tylko w wyjątkowych wypadkach; nawet wtedy odpowiada on jednak, jeśli świadomie powierzył ją nieudolnej osobie. Bez względu na to odpowiada za swoich pomocników przewoźnik, poczta, kolej żelazna i właściciel domu zajezdne-go w obrębie tego domu.

W razie śmierci osoby najętej gaśnie zobowiązanie dostarczenia przedmiotu tylko wtedy, jeśli jego wykonanie poruczone było ze względu na indywidualne zdolności tej osoby; w tym wypadku musi najemca dać spadkobiercom odszkodowanie za przygotowanie materyi i częściowo dokonaną pracę. Śmierć najemcy nie daje dziedzicom prawa zrzucenia się z kontraktu.

Stosunek prawny między pracodawcą a czeladzią podlega przepisom osobnej ordynacyi służbowej i ma

B. DZIEWULSKI

trzy cechy charakterystyczne: czeladź jest zobowiązana nie tylko do oznaczonych wyraźnie w kontrakcie robót, ale także do udzielenia pomocy w innych, odmienną umową wyraźnie nie zastrzeżonych pracach; służbodawca ma obowiązek wspomagać sługę na wypadek choroby i ma nad nim pewną dyscyplinarną władzę; spory z umowy służbowej w ciągu trwania takowej lub w przeciągu dni 30 po jej rozwiązaniu wynikłe, podlegają orzecznictwu władz administracyjnych a nie sądowych. To samo stosuje się na mocy rozporządzenia min. spraw wewnętrznych z 4 sierpnia 1899 do sporów pomiędzy posiadaczami gospodarstw rolnych i leśnych, a pomocnikami i robotnikami w tych gospodarstwach. Służbodawca lub sługa, który się czuje pokrzywdzony rozstrzygnięciem sporu przez władzę administracyjną, może na mocy art. 15 ustawy zasadniczej o władzy sędziowskiej udać się na zwyczajną drogę prawa. (Orzeczenie Najwyższego Trybunału z 5 marca 1895 księga judykatów Nr. 130.) Wynikłe ze stosunku robotniczego, uczniowskiego lub ze spraw o zapłatę wynagrodzenia spory pomiędzy przemysłowymi przedsiębiorcami a robotnikami tudzież między robotnikami tego samego przemysłowego przedsiębiorstwa, podlegają w myśl ustawy z 1896 r. w tych miejscowościach, dla których sąd przemysłowy został utworzony, kompetencji tego sądu.

Sąd przemysłowy składa się z urzędnika sędziowskiego jako przewodniczącego, jego zastępcy, tudzież z asesorów wybranych w połowie z grona pracodawców, w połowie z robotników.

Ustawa z 28 grudnia 1887 l. 1. d. p. p., następnie kilkakrotnie uzupełniona, wprowadziła obowiązek ubezpieczenia od wypadków urzędników, praktykantów i robotników we wszystkich fabrykach, kopal-

niach, budowlach, tudzież w tych zakładach przemysłowych, rolnych i leśnych, w których się używa kotłów parowych lub motorów poruszanych siłą przyrody lub zwierzęcą. — Ubezpieczenie to zostaje dokonane w osobnych na wzajemności opartych krajowych zakładach ubezpieczeń robotników. Z premii za to ubezpieczenie przypadającej ma przedsiębiorca opłacać 90, ubezpieczony 10 procent. Wysokość premii zależy od wypłaconego robotnikowi zarobku, tudzież od klasy niebezpieczeństwa, do której dane przedsiębiorstwo zostało zaliczone. — Ustawą z 1888 roku zaprowadzono dla wszystkich osób, podlegających obowiązkowi ubezpieczenia od wypadków, tudzież dla wszystkich urzędników i robotników w przedsiębiorstwach przemysłowych, dalszy obowiązek przynależenia do kasy chorych, również na podstawie wzajemności zorganizowanych.

§ 41. Pełnomocnictwo jest to, akt prawny, mocą którego mocodawca nadaje pełnomocnikowi prawo zastępstwa, to jest przedsiębiorania czynności prawnych w imieniu i na rachunek mocodawcy, tak że kto inny czynność zawiera, a kto inny staje się z niej uprawniony i zobowiązany. Jeśli kto bez pełnomocnictwa w imieniu osoby trzeciej czynność zawarł, to ta ostatnia zobowiązana ani uprawniona nie jest, chyba że tę czynność ratyfikuje, tj. później swoją zgodę na takąową oświadcza. Pełnomocnictwo może być albo szczególne, na pewną oznaczoną czynność wydane, albo ogólne; nawet t. zw. jeneralne pełnomocnictwo nie wystarcza jednak w pewnych wypadkach, (np. do zaciągnięcia pożyczki, zawarcia ugody, kompromisu itd.), tylko musi być ponadto ta właśnie czynność wyraźnie wymieniona w pełnomocnictwie. Ustawa uważa tego, co przynosi książeczkę, na którą bierze się to-

wary na kredyt, za upoważnionego do wzięcia towarów w imieniu posiadacza książki. Inny wypadek domniemanego pełnomocnictwa polega na tem, że kto przynosi rachunek pokwitowany, jest uważany za uprawnionego do odbioru pieniędzy.

Pełnomocnictwo może być każdej chwili odwołane przez mocodawcę a wypowiedziane przez pełnomocnika; gaśnie zawsze przez śmierć pełnomocnika, a zazwyczaj także przez śmierć mocodawcy; w tym ostatnim wypadku ma być działalność rozpoczęta dalej prowadzoną, jeśliby przerwanie poleconych czynności miało dziedziców mocodawcy narazić na stratę.

§ 42. Darowizna jest umową pomiędzy darującym a obdarowanym, mocą której pierwszy przenosi bezpłatnie pewne prawo na drugiego; ten ostatni nie przejmuje więc żadnego zobowiązania. Do ważności darowizny potrzeba albo tradycji rzeczy, albo aktu notaryalnego. Odwołaną może być w pewnej mierze darowizna przez samego darującego, jego spadkobierców lub przez jego wierzycieli. Jeśli mianowicie darujący popadł w ubóstwo, lub później mu się urodziły dzieci, to może on względnie dzieci domagać się od obdarowanego odsetek od wartości darowizny. Z powodu grubej niewdzięczności może zarówno darujący jak i jego dziedzice darowiznę odwołać, a to nawet wobec dziedziców uprawnionego. Dalej mogą ze skargą o zupełne lub częściowe unieważnienie darowizny wystąpić osoby, które zostały wskutek darowizny w swych prawach pokrzywdzone, mianowicie te, którym się od darującego należało utrzymanie, zachówek (tu mogą dziedzice konieczni tylko po śmierci spadkodawcy ze skargą wystąpić) i wierzyciele, których pretensye już w chwili darowizny były istniały.

Darowizna Lekrem

Rajbenbach Warszawa

§ 43. Depozyt jest to umowa, mocą której depozytariusz przyjmuje w przechowanie rzeczy powierzone mu przez deponenta. Jest on obowiązany rzeczy te starannie przechowywać i na każde żądanie zwrócić; w tym względzie odpowiada on za wszelką winę, ale nie za przypadek, chyba, że rzeczy bez pozwolenia deponenta używał, niepotrzebnie i bez pozwolenia ją trzeciemu powierzył lub zwlekał z jej oddaniem. Skarga deponenta o odszkodowanie za zepsucie rzeczy i skarga depozytariusza o zwrot nakładów lub poniesionej szkody przedawnia w 30 dni od zwrócenia depozytu.

§ 44. Zapomocą kontraktu ubezpieczenia przyjmuje na siebie ubezpieczający za pewną opłatą (premią) obowiązek wynagrodzenia ubezpieczonemu lub jego dziedzicom szkody, jakaby ubezpieczonego w skutek przewidzianego z góry niekorzystnego zdarzenia bez jego winy spotkała. Szkoda ta może być spowodowana pożarem, gradem, śmiercią, transportem towarów, zarazą bydłą itd. Do ważności tego kontraktu wymaga się, żeby strony w chwili jego zawarcia nie wiedziały, czy szkoda nastąpi, czy nie. Ubezpieczenie może się opierać na dwóch systemach, jest ono albo spekulacyjne, albo oparte na wzajemności. W ubezpieczeniu spekulacyjnem oblicza sobie kapitalista na podstawie rachunku prawdopodobieństwa, że szkody razem z kosztami administracji wyniosą mniej, niż zebrane premie, że zatem przedsiębiorstwo przyniesie zysk. Premia jest tu w zasadzie niezmienną; niektóre instytucje ubezpieczające (zwłaszcza od gradu) zapewniają jednak asekuratorowi częściowy zwrot premii, jeśli on szkody nie będzie miał w ciągu roku, lub jeśli rok się okaże korzystny. W towarzystwach na wzajemności opartych premia jest zawsze zmienną, każdą

szkodę rozdziela się bowiem na wszystkich stowarzyszonych, od mniejszej lub większej ilości szkód zależy zatem wysokość opłaty. Jeśli ubezpieczający przenosi część przejętego ryzyka na innego ubezpieczającego, to stosunek ten nazywa się reasekuracją. Obowiązkiem ubezpieczonego jest bezzwłocznie o szkodzie donieść, obowiązkiem ubezpieczającego rzeczywistą szkodę w granicach przejętego ryzyka zwrócić. Przedmiotem kontraktu ubezpieczenia jest zwrot szkody, która ubezpieczonego spotka, tudzież ewentualnych kosztów ratunku. Stąd jest kardynalną zasadą prawną, że asekurat nie może nigdy w skutek zajścia wypadku, od którego się ubezpieczył, się wzbogacić. Nie powinno więc nigdy wypłacone być asekuratorowi odszkodowanie w tej imiennej wysokości, na jaką on swe budynki lub plony ubezpieczył (czyli w wysokości we wniosku podanej), ale tylko w wysokości rzeczywiście poniesionej, orzeczeniem komisji likwidacyjnej, lub wyrokiem sądowym oznaczonej szkody. Towarzystwo ubezpieczeń nie bada i z powodu połączonych z tem kosztów badać nie może, czy wartość przedmiotu podana we wniosku odpowiada rzeczywistości, jest to rzeczą samego asekurata. Sejm galicyjski już kilkakrotnie uchwalił rezolucję, żeby ubezpieczenie budynków od ognia zrobić przymusowem.

Ubezpieczenie na życie (z różnymi poddziałami, jako to na wypadek śmierci, ubezpieczenie na dożycie pewnego roku, na przeżycie, renty dożywotniej itd.) jest również kontraktem losowym na podstawie systemu spekulacyjnego lub na wzajemności, opartym o rachunek prawdopodobieństwa (tablice śmiertelności), że ogół pobranych premij będzie wynosił więcej, niż wypłata szkód i kosztu administracji. Zwyczajnie przyjęte bywają do ubezpieczenia na życie osoby uznane

przez lekarzy za zdrowe; osobom wątłym zostaje premia podwyższona; w t. zw. ubezpieczeniach ludowych jednak nie wymaga się świadectwa zdrowia.

Prawo administracyjne normuje bliżej przymusowe ubezpieczenie robotników fabrycznych od nieszczęśliwych wypadków.

§ 45. Kontrakt renty polega na tem, że jedna osoba przejmuje w zamian za otrzymanie pewnej wartości w kapitale obowiązek płacenia drugiej pewnych stałych opłat przez całe życie tej drugiej lub trzeciej osoby, albo także swoje własne; kapitał może być udzielony przez dożywotnika lub osobę trzecią. Jeśli kilka osób uzyskuje wspólnie prawo dożywocia w ten sposób, że renta, jakaby przypadła zmarłemu, przechodzi na pozostałych przy życiu, to stosunek ten nazywa się *tontyną*.

§ 46. Umowa wekslowa. Weksel jest to dokument zawierający zobowiązanie pieniężne pisemne, formalne i oderwane. Formalne, to znaczy: zobowiązanie to może przyjść do skutku tylko w formie przez ustawę wymaganej i nawet drobne na pozór uchybienia odbierają dokumentowi jego moc wekslową. Oderwane, to znaczy: dłużnik dlatego musi zapłacić, że weksel podpisał, choćby nawet według ogólnych zasad prawnych nic nie był posiadaczowi weksłu winien. Tak np. jeżeli kasyer wystawi swemu zwierzchnikowi weksel jako kaucję, mianowicie na zabezpieczenie, że defraudacyi nie popełni, to zobowiązanie takie należałoby na podstawie ogólnych zasad prawa cywilnego uważać jako zaciągnięte pod warunkiem zawieszającym, a kasyer nie byłby nic winien, dopóki defraudacyi się nie dopuści. Inaczej w prawie wekslowem; jeżeli zwierzchnik sprzeda weksel takiej osobie, która w chwili nabycia nie wiedziała, że weksel był

dany tylko jako kaucya, to kasyer będzie musiał ten weksel zapłacić. Bardzo surowe te przepisy zostały wydane w tym celu, żeby nabywcom weksli zapewnić zupełne bezpieczeństwo; inaczej bowiem każdy bałby się nabyć weksel, a obrót wekslowy jest główną podstawą kredytu w nowożytnym gospodarstwie.

Rozróżniamy dwa rodzaje weksli, osobiste (sola weksle) i przekazowe, tudzież dwa rodzaje dłużników, mianowicie dłużnika głównego i dłużników regresowych. W wekslu osobistym dłużnikiem głównym jest wystawca (za ten weksel zapłacę w Krakowie 5 maja 1906 kwotę trzysta koron lksowi lub na jego zlecenie); w wekslu przekazowym jest nim przyjemca (akceptant), to jest osoba, która swym podpisem stwierdza, iż przyjmuje wystósowane do siebie polecenie zapłaty (zapłacisz Pan itd.). Dla utrzymania praw wekslowych do dłużnika głównego nie potrzebuje posiadacz wekslu dopełniać żadnych formalności i dłużnik taki odpowiada za zapłatę weksla przez cały czas przedawnienia, to jest przez trzy lata od zapadłości weksla. Natomiast prawo posiadacza wekslu do dłużników regresowych gaśnie, jeżeli posiadacz nie postarał się w ciągu dwóch dni powszednich od płatności wekslu o stwierdzenie protestem (założonym przez notariusza lub kancelaryę sądową), że dłużnik główny wekslu nie zapłacił. Wszyscy dłużnicy wekslowi (wystawca, przyjemca, indosant) odpowiadają jednak z mocy ustawy za wypełnienie zobowiązania solidarnie, tak że posiadacz może któregośkolwiek z nich lub wszystkich o zapłatę zaskarżyć i na majątku każdego z nich prowadzić egzekucję.

CZĘŚĆ TRZECIA.

Ochrona praw.

§ 47. Sady i ich organizacja. Prawo w znaczeniu podmiotowym byłoby fikcją, gdyby uprawniony nie miał możliwości zmuszenia każdego, co to prawo narusza, do jego uznania lub do wypełnienia ciążącego na nim obowiązku. Naruszenie prawa w znaczeniu podmiotowym może być uchylone przez pomoc poza sądową i sądową. Pozasądowo może pokrzywdzony swoich praw dochodzić albo przez pomoc własną (dopuszczalną tylko wyjątkowo, jak to na str. 34 przedstawiono), albo przez załatwienie sporu przez ugodę zasadową, lub orzeczenie sądu polubownego. Udzielanie ochrony prawnej na żądanie jednostki jest rzeczą sądu.

Sady dzielą się na powiatowe (jednoosobowe) i kolegiałne (Trybunały). Do zakresu działania sądów kolegiałnych I. instancji (krajowych, obwodowych, handlowych) należą wszystkie sprawy sporne, z wyjątkiem przydzielonych sądom powiatowym (powiatowym dla spraw handlowych i morskich). Sądy powiatowe są w zasadzie powołane do rozstrzygania spraw mniejszej wagi, jak sporów o roszczenia pieniężne lub równowartość w pieniądzu do tysiąca koron, niemniej są powołane bez względu na wartość przedmiotu sporu do rozstrzygania sporów o naruszenie w posiadaniu (nieruchomości, ruchomości i praw wodnych), o służebność mieszkania, wymowę, o oznaczenie i sprostowanie granic, o wady bydła, tudzież w zasadzie do rozstrzygania sporów o najem i dzierżawę.

Sądownictwo cywilne opiera się na zasadzie trzech instancji. Jeśli w pierwszej instancji rozstrzygał spra-

wę sporną sąd powiatowy, to w drugiej instancji rozstrzyga ją ten sąd kolegiálny I. instancji (krajowy, obwodowy, handlowy), w okręgu którego ów sąd powiatowy leży. Jeśli w pierwszej instancji rozstrzygał sąd kolegiálny I. instancji (krajowy, obwodowy, handlowy), to w drugiej instancji załatwia sprawę sąd krajowy wyższy (w Krakowie i Lwowie). Trzecią instancją dla wszystkich spraw spornych jest Najwyższy Trybunał w Wiedniu.

§ 48. Prawidłowo działają strony w sądzie osobiście, mogą jednak działać i przez zastępców. W niektórych sprawach muszą działać przez zastępców, którzy są adwokatami. Przymus adwokacki obowiązuje w zasadzie w sądach kolegialnych wszystkich trzech instancji.

Postępowanie opiera się na zasadzie ustności, jawności i swobodnej oceny wyników rozprawy przez sędziego. Proces rozpoczyna się wniesieniem skargi; w sądach powiatowych może ona nawet być wniesiona do protokołu. Skarga obejmuje treściwe a wyczerpujące przedstawienie okoliczności faktycznych uzasadniających żądanie skargi, niemniej przytoczenie (ewentualnie przedłożenie) środków dowodowych. Prawnych wywodów skarga zawierać nie może; kończy się ona roszczeniem (petitum), obejmującym krótko i ściśle streszczone żądanie strony powodowej. Środkami dowodowymi są: oględziny sądowe, dokumenty (publiczne, prywatne, wśród tych także księgi handlowe i gospodarskie), znawcy, świadkowie i dowód z przesłuchania stron. Nie jest natomiast dopuszczalny w ustawie procesowej austriackiej jako środek dowodowy dowód z przysięgi stron. Dowód z przesłuchania stron ma zaś charakter tylko posiłkowy, tj. do-

tej mogą poszczególni wierzyciele wnosić opozycję przeciw pretensjom innych wierzycieli.

§ 50. Przymusowa sprzedaż (licytacja) nieruchomości następuje na podstawie uchwały sądu w skutek wniesionego przez wierzyciela podania. O dozwoleniu licytacji zostanie w księdze gruntowej zrobiona adnotacja, co ma ten skutek, iż licytacja może się odbyć, choćby w czasie między jej dozwoleniem a dokonaniem zmieniła się osoba właściciela nieruchomości. Po dozwoleniu licytacji zarządza sąd oszacowanie nieruchomości przez zaprzysiężonych rzeczoznawców. Albo równocześnie z wniesieniem podania o licytację, albo po oszacowaniu nieruchomości musi wierzyciel egzekucję popierający ułożyć projekt warunków licytacyjnych. Warunki te mają zawierać między innemi oznaczenie tych służebności i ciężarów, które nabywca musi przejąć bez policzenia na cenę kupna, tudzież oznaczenie najniższej oferty. Warunki te zostaną zatwierdzone przez sąd albo od razu, albo po przesłuchaniu stron interesowanych na rozpisanej w tym celu audyencji. Każdy stający do licytacji musi złożyć wadium, które wynosi prawidłowo dziesiątą część ceny szacunkowej. Licytacja odbywa się przez wnoszenie coraz to wyższych ofert. Po zamknięciu licytacji poucza sędzia obecnych, z jakich powodów wolno im wnosić przeciw przybiciu opozycję, tudzież że te tylko opozycje uwzględnione być mogą, które zaraz w terminie licytacyjnym zostaną wniesione. O ile opozycja założona nie została, lub sędzia wniesioną odrzucił, ogłosi sędzia zaraz przybicie nieruchomości najlepszemu licytantowi i każe fakt przybicia w księdze gruntowej zapisać. Jeśli sędzia uzna wniesione opozycje za uzasadnione, to orzecze on, czy licytacja ma być

zaraz wznowioną, czy też zostanie na przeprowadzenie licytacji nowy termin ustanowiony.

Nieruchomość egzekucyi poddana przechodzi na nowonabywcę z dniem skutecznego przybicia. — Z tym dniem przechodzą na niego wszelkie dochody i ciężary. Oddanie gruntu i zainstalowanie nabywcy jako właściciela zostanie dokonane dopiero wtedy, gdy on dopełni wszelkich warunków licytacyjnych. Aż do chwili oddania nabywcy zlicytowanej posiadłości, może tak egzekwent, jak nabywca i każdy wierzyciel hipoteczny wnieść podanie o zaprowadzenie tymczasowego zarządu, który między innemi tem się różni od zarządu przymusowego, że administratorem może być sam nabywca nieruchomości. Poprzednio zaprowadzona administracja przymusowa zamienia się z chwilą przybicia na tymczasową.

Nabywca ma prawo bez względu na dłuższe terminy zastrzeżone przez egzekuta w umowach z wierzycielami, objęte przez siebie wierzytelności hipoteczne na pół roku naprzód wypowiedzieć i spłacić, jeżeli mające od tych wierzytelności się uiścić prestacje wynoszą razem na rok więcej, niż cztery od sta.

Jeżeli kwota, na podstawie której sąd nieruchomości przybił, nie wynosi trzech czwartych ceny szacunkowej, to licytacja może być unieważnioną za pomocą relicytacji. W takim razie w ciągu 14 dni od oznajmienia o dokonaniu przybicia może zostać wniesiona nowa oferta, którą sąd uwzględni, jeśli ta nadoferta jest o czwartą część wyższa od ceny przy przybiciu uzyskanej, zabezpieczona złożeniem czwartej części ceny ofiarowanej, tudzież jeśli pluscycytałant oświadczy gotowość dopełnienia poprzednio ustalonych warunków licytacyjnych. Nadoferty cofnąć nie można; poprzedni nabywca może ją udaremnić, jeśli w ciągu

trzech dni od zawiadomienia o wniesieniu nadoferty, oświadczy w sądzie gotowość uzupełnienia swej oferty do wysokości nadoferty. Z chwilą prawomocności przyjęcia nadoferty staje się poprzednia licytacja nieważną, sąd uchyla dawniejsze przyzicie i udziela przybicia pluslicytantowi.

Jeśli nadoferent ofiarowanej ceny kupna nie zapłaci, to na jego koszt i ryzyko odbędzie się relicytacja nieruchomości.

Po zapłaceniu ceny kupna rozpisuje sąd audyencyę dla przeprowadzenia rozprawy w sprawie jej rozdziału, dla ustalenia, jakie roszczenia i w jakim porządku mają być z ceny kupna zaspokojone. Obecni na tej audyencyi wierzyciele mają prawo wniesienia opozycji przeciw zgłoszeniu poszczególnych roszczeń. Sędzia powinien się starać wniesione opozycje na audyencyi załatwić i jeżeli to nastąpi, wydaje on uchwałę działową. Jeśli jednak rozstrzygnięcie wniesionych opozycji wymaga zbadania i ustalenia faktów spornych, to sędzia w uchwale działowej nakaze załatwienie opozycji na drodze prawa (tj. za pomocą osobnego procesu), tymczasowo jednak traktuje roszczenia na drogę prawa odesłane tak, jak gdyby opozycja przeciw nim nie była wniesiona.

§ 51. Egzekucya na rzeczach ruchomych odbywa się za pomocą ich zajęcia, tj. opisanego przez organ egzekucyjny w protokole zajęcia i za pomocą sprzedaży. Przez zajęcie nabywa egzekwent dla swej wierzytelności sądowe prawo zastawu na rzeczach w protokole zajęcia opisanych, traci je wszakże, jeśli w ciągu roku po dokonaniu zajęcia nie poda wniosku o zezwolenie na licytację rzeczy zajętych. Rzeczy zajęte zostaną oddane w przechowanie sądowi, trzeciej osobie przez sąd wyznaczyć się mającej lub samemu egzekwentowi. Ter-

min sprzedaży zostaje wyznaczony przez organ egzekucyjny i ogłoszony edyktem; prawidłowo muszą między zajęciem a licytacją upłynąć trzy tygodnie. Licytanci nie składają wadium. Najwyższy licytant musi cenę kupna przed zamknięciem licytacji złożyć i obejmuje rzecz w posiadanie zaraz.

§ 52. Z pod egzekucyi wyjęte są:

Rzeczy, których prawnie uznane stowarzyszenia religijne używają w swych nabożeństwach; niezbędne dla dłużnika i jego rodziny ubranie, łóżka, bielizna, sprzęty domowe i kuchenne, żywność i opał na 14 dni, jedna krowa dojna albo dwie kozy lub trzy owce i potrzebny dla nich aż do najbliższego zbioru zapas paszy i podściołu; u urzędników, nauczycieli itd. przyzwoite ubranie tudzież przedmioty do pełnienia służby lub zawodu potrzebne; u rzemieślników i robotników przedmioty do wykonywania zatrudnienia potrzebne; książki potrzebne w kościele i w szkole do użytku dłużnika i jego rodziny; obrączka ślubna, listy, portrety rodzinne, z wyjątkiem ram, ordery i odznaki honorowe. Dalej wyjęte są z pod egzekucyi: dary z ła-ski, wsparcia udzielane z tytułu ubóstwa z fundacyj lub kas publicznych, prawa z tytułu należenia do kas chorych i pogrzebowych; odszkodowanie za spalony, a odbudować się mający budynek. Alimenta i emerytury z zakładów do udzielania wsparć przeznaczonych, tudzież renty należne z tytułu umów asekuracyjnych lub doznanych obrażeń cielesnych podlegają egzekucyi o tyle, o ile roczna należność tysiąc koron przewyższa. Ze stałych płac urzędników publicznych (państwowych, krajowych, powiatowych lub gminnych) podlega egzekucyi tylko trzecia część, a i ta tylko pod tym warunkiem, że egzekutowi musi pozostać z tej kwoty przynajmniej 1600 koron rocznie. Z emerytur

tychże osób również podlega tylko trzecia część egzekucyi i ta również tylko pod tym warunkiem, że egzekutowi musi pozostać przynajmniej tysiąc koron. Pensya i inne pobory osób stale zajętych w służbie prywatnej nie podlega egzekucyi, jeśli pobory te nie przekraczają 1600 koron rocznie. Emerytury tych ostatnich osób, tudzież ich wdów i dzieci podlegają egzekucyi tylko o tyle, o ile tysiąc koron przewyższają.

§ 53. Jeżeli wierzyciel wykaże sądowi, że ściąganie wierzytelności pieniężnej, wynikłej z wyroku jeszcze nieprawomocnego lub z wydanych już, lecz jeszcze niewykonalnych zarządzeń sądowych mogłoby być przez dłużnika udaremnione lub znacznie utrudnione, to sąd może już w tem stadium sprawy dozwolić egzekucyi dla zabezpieczenia owej należności pieniężnej. W tym celu może sąd zezwolić na zajęcie majątku ruchomego dłużnika, na prenotacyę prawa zastawu w księgach gruntowych lub na przymusowy zarząd nieruchomości. Jeżeli dłużnik udowodni, że dozwolono egzekucyę w większych rozmiarach, niż tego cel zabezpieczenia wymagał, to sąd może zarządzone zabezpieczenie ograniczyć.

315857

~~B. DZIEWULSKI~~

B